

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: českého jazyka
Studijní program: 2. stupeň
Kombinace: český jazyk – německý jazyk

**LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ VE
FILMOVÝCH ADAPTACÍCH**

**THE LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH IN FILM
ADAPTATIONS**

**LITERATUR FÜR KINDER UND JUGENDLICHE IN
FILMADAPTATIONEN**

Autor:

Lenka Jonášová

Podpis:

.....

Adresa:

Vysoká 36

466 02 Jablonec nad Nisou

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Váňová

Konzultant:

Diplomová práce: 04-FP-KCL-021

Počet

stran	Slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
85	13834	24	0	41	14

V Jablonci nad Nisou dne 15. 5. 2006

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Jablonci nad Nisou dne 15. května 2006

Podpis

Poděkování

Poděkování za vznik této práce náleží především Mgr. Jaroslavě Pokorné, která nám trpělivě pomáhala s natáčením filmu i se vším, co tomu předcházelo. Velmi ochotně spolupracovala a předávala zkušenosti s alternativními metodami, kterých při své práci pedagožky využívá. Velký dík patří také vedoucí diplomové práce Mgr. Kateřině Váňové za přispění užitečnými radami a náměty. V neposlední řadě si zaslouží poděkování i žáci třídy 8. A Základní školy v Liberecké ulici v Jablonci nad Nisou, kteří se v loňském roce účastnili projektu a věnovali mu svůj volný čas.

Resumé

Diplomová práce se zabývá rozborem a komparacemi literárních předloh a jejich filmových adaptací, včetně jejich využití při výuce českého jazyka na základní škole.

Teoretická část pojednává obecně o pohádce, ve stručnosti představuje film a vznik filmové adaptace. Je zde porovnáno pět literárních děl českých autorů s jejich filmovými adaptacemi. Při srovnávání byla zohledňována didaktická využitelnost děl a důraz byl kladen na atraktivitu materiálu pro dětského recipienta.

Na základě komparace bylo vybráno téma pro praktickou část – projekt. Dle žáky vytvořeného scénáře byla natočena zkrácená verze Tří veteránů. Podařilo se ověřit nové možnosti práce s filmovou adaptací na základní škole.

Summary

This thesis deals with the analysis and comparison of literary models and their film adaptations, including their application in Czech language teaching at primary schools.

The first and theoretical section explores fairytales in general and briefly introduces film and the birth of film adaptations. Five literary works by Czech authors are compared with their film adaptations. In these comparisons the works' educational capacity was taken into account and emphasis was placed on the appeal of such material to child audiences.

On the basis of these comparisons a practical section was devised in the form of a project. An abridged version of Tři veteráni was filmed from pupil-created scenarios. New scope for work with film adaptations at primary schools was discovered.

Zusammenfassung

Die Diplomarbeit befasst sich mit der Analyse und dem Vergleich der literarischen Vorlagen und ihrer Filmadaptationen, einschließlich ihrer Verwendung in dem Tschechischunterricht auf der Grundschule.

Der theoretische Teil der Arbeit beschäftigt sich mit dem Begriff Märchen. In der Kürze wird Film und die Entstehung der Filmadaptation vorgestellt. Hier werden fünf literarische Werke mit ihren Filmadaptationen verglichen. Bei dem Vergleich wurde didaktische Verwendbarkeit berücksichtigt sowie die Attraktivität des Stoffs für den Kinderrezipient betont.

Auf Grund der Komparation wurde das Thema für den praktischen Teil der Arbeit / Projekt ausgewählt. Nach dem von Schülern ausgearbeiteten Szenar wurde eine verkürzte Version des Märchens „Tři veteráni“ gedreht. Die Umsetzung der Filmadaption durch die Grundschüler kann als erfolgreich deklariert werden.

1	ÚVOD	8
2	POHÁDKA, FILM, FILMOVÉ ADAPTACE	10
2.1	Pohádka	10
2.2	Film	12
2.2.1	Co je to film	12
2.2.2	Specifika filmového vyjádření	13
2.3	Filmové adaptace	14
2.3.1	Výběr filmových adaptací	14
3	POHÁDKA V ČESKÉM FILMU	15
3.1	50. léta	15
3.1.1	Pyšná princezna	16
3.1.1.1	Autoři	16
3.1.1.2	Dějová linie	16
3.1.1.3	Specifika zpracování	17
3.1.1.4	Shrnutí	19
3.2	60. léta	20
3.2.1	Zlaté kapradí	21
3.2.1.1	Autoři	21
3.2.1.2	Dějová linie	21
3.2.1.3	Specifika zpracování	22
3.2.1.4	Shrnutí	23
3.3	70. léta	24
3.3.1	Tři oříšky pro Popelku	25
3.3.1.1	Autoři	25
3.3.1.2	Dějová linie	25
3.3.1.3	Specifika zpracování	26
3.3.1.4	Shrnutí	28
3.4	80. léta	29
3.4.1	Tři veteráni	30
3.4.1.1	Autoři	30
3.4.1.2	Dějová linie	30
3.4.1.3	Specifika zpracování	31
3.4.1.4	Shrnutí	33
3.5	90. léta	34
3.5.1	Nesmrtelná teta	34
3.5.1.1	Autoři	34
3.5.1.2	Dějová linie	34
3.5.1.3	Specifika zpracování	36
3.5.1.4	Shrnutí	37

4	PROJEKT	40
4.1	Úvod	40
4.2	Realizace projektu	40
4.2.1	Hodina literatury	41
4.2.1.1	Plán hodiny	41
4.2.1.2	Reflexe	43
4.2.2	Hodina mluvnice	44
4.2.2.1	Plán hodiny	44
4.2.2.2	Reflexe	46
4.2.3	Hodina komunikace	47
4.2.3.1	Plán hodiny	47
4.2.4	Hodiny slohu	48
4.2.4.1	Plán hodiny	48
4.2.4.2	Reflexe	50
4.2.5	Nácvik	51
4.2.5.1	Plán	51
4.2.5.2	Reflexe	52
4.2.6	Natáčení	53
4.2.6.1	Plán	53
4.2.6.2	Reflexe	54
4.3	Výsledky projektu	56
5	ZÁVĚR	58
	SEZNAM PRAMENŮ	60
	SEZNAM PŘÍLOH	63

1 Úvod

„Život současných dětí je z velké části naplněn médii, kterými nebyly předchozí generace obklopeny v takové intenzitě. Kniha se tak ocitá v konkurenčním prostředí, ve kterém měří své síly.“¹ Takový je jeden ze závěrů sociologického průzkumu.² Cílem bylo najít souvislosti mezi dětským čtenářstvím a vzděláním dětí a tím napomoci ke zkvalitnění vzdělávání na základních školách.

Z výsledků uvedeného sociologického průzkumu vyplývá, že téměř čtvrtina dětí ve věku 10-14 let nečte vůbec. Naopak 87 % těchto dětí tráví denně několik hodin před televizní obrazovkou. „Dnešní děti vnímají televizi, počítač, mobilní telefon jako přirozenou součást svého života.“³ Na základě těchto poznatků se dá předpokládat, že dětmi bude vyhledávanější filmová adaptace díla než literární dílo samotné. Zajímalo nás, zda se dá využít daných skutečností a motivovat děti k intenzivnější četbě prostřednictvím filmu. Z tohoto důvodu jsme zvolili právě filmové adaptace v literatuře dětí a mládeže jako téma diplomové práce. Cílem je mj. zjistit, zda je možné prostřednictvím práce s filmovými adaptacemi zvýšit zájem dětí o knihy.

Domníváme se, že poznatky získané při práci s dětmi ve vyučovacím procesu mají velkou vypovídající hodnotu. Proto jsme se namísto dotazníků hodnotících míru využívání filmových adaptací v hodinách ČJL zaměřili na realizaci konkrétního projektu. Tento si neklade za cíl zjistit konkurenceschopnost filmových adaptací a četby, naopak se má stát prostředníkem na cestě mezi oběma fenomény.

---

¹ Gabal, Ivan; Václavíková Helšusová, Lenka. Jak čtou české děti? [online]. Dostupné na WWW: http://www.knihzdar.cz/kzv/2005-02/gabal_helsusova_ctoudeti.htm.

² Tento průzkum byl proveden koncem roku 2002 společností Gabal, Analysis & Consulting za finanční podpory společnosti *Investorsko inženýrská a. s.*

³ Gabal, Ivan; Václavíková Helšusová, Lenka. Jak čtou české děti? [online]. Dostupné na WWW: http://www.knihzdar.cz/kzv/2005-02/gabal_helsusova_ctoudeti.htm.

Diplomová práce je rozdělena na dvě samostatné části. První, teoretická část, analyzuje pět vybraných literárních děl a jejich filmové adaptace z druhé poloviny dvacátého století, přičemž každé desetiletí je zastoupené jedním dílem. Klíčem pro výběr děl byla původní česká pohádka, která stále patří k nejoblíbenějším žánrům dětské literatury. Srovnáním literární předlohy s filmovou podobou díla jsme chtěli zjistit, jak každá z těchto dvou forem na děti působí a jak lze ve výchovném a vzdělávacím procesu využít jejich pozitivního vlivu.

Druhá část, praktická, představuje projekt na téma Tři veteráni, jehož cílem bylo natočení zkrácené verze filmu podle vlastního scénáře dětí. Projekt byl zrealizován ve spolupráci se žáky sedmé třídy Základní školy v Liberecké ulici v Jablonci nad Nisou. Dílčím cílem diplomové práce bylo ověřit, zda lze teoreticky zpracovaný projekt realizovat v praxi a zda přinese očekávané výsledky.

2 Pohádka, film, filmové adaptace

Jak vyplývá z výzkumu zmíněného v úvodu práce, ocitá se kniha v konkurenčním prostředí médií, které jsou přirozenou součástí dnešního života. „*Prvním z médií je televize. Televizi sleduje každé dítě. Knihu pak bere do ruky většinou to, které je schopno, ať již samo či za pomoci rodičů, regulovat čas trávený u televize. Neregulované sledování televize vede k absenci knihy ve volném čase dítěte, ...*“⁴ Tuto skutečnost škola sama o sobě není schopna ovlivnit. Ale právě práce s filmovými adaptacemi v rámci školní výuky je dle našeho názoru jednou z cest, jak tohoto stavu využít a podnítit v dětech zájem o četbu.

2.1 Pohádka

Pohádka – žánr, který má nezastupitelný význam ve vývoji lidského života. Celá tisíciletí se mezi lidmi vyprávějí příběhy plné nadpřirozených bytostí, čertů, draků, zlých a škodolibých skřetů, vodníků, strašidel, hejkalů, kouzelníků, čarodějníc a různých neuvěřitelných postav, které nikdy nikdo neviděl, přesto je každý tak dobře zná. Pohádka je žánr lidové slovesnosti, dílo anonymního původu, v němž jde o vyprávění příběhů z reálného světa spojených s líčením nadpřirozených jevů. Tato forma vyprávění napomáhá k rozvoji dětské představivosti, vyvolává v dětské psychice imaginace a napomáhá vytvářet psychologické vazby mezi vypravěčem a posluchačem, z nichž pak pramení pocit vzájemnosti a důvěry.

Kořeny vzniku tohoto epického útvaru lidové slovesnosti musíme hledat v dávné minulosti. Během svého vývoje se staly součástí folklorního dědictví národů. Z generace na generaci se předávaly příběhy, jejichž vyprávění bylo krajově odlišné, ale motivy byly mnohdy podobné. Stále znovu ožívaly

---

⁴ Gabal, Ivan; Václavíková Helšusová, Lenka. Jak čtou české děti? [online]. Dostupné na WWW: http://www.knihzdar.cz/kzv/2005-02/gabal_helsusova_ctoudeti.htm.

v nových a nových příbězích o dobru a zlu, o kráse, dobrotě, ale i závidi a nenávisti, až se začaly v různých podobách zaznamenávat.

Původní folklorní pohádky byly určeny především dospělému posluchači, jelikož byly plné násilí, krutostí a surovostí.⁵ Mentální kompetence čtenářů sběratelé pohádek zohledňovali až v období, kdy se začala rozvíjet intencionální literatura.

Vedle lidových pohádek tu byly pohádky umělé, tj. nefolklorní. „*Nejběžněji je pohádková literatura rozlišována z hlediska žánrových typů, např. J. Sedlák (1972) dělí lidovou pohádku na fantastickou, zvířecí, legedární, realistickou, démonologickou, což ale mnohdy nutí přizpůsobit konkrétní text té kategorii, která v něm převládne, neboť pochopitelně existují fantastické zvířecí pohádky, v nichž vystupují démonické prvky apod.*“⁶ U dělení pohádek podle J. Sedláka chybí například pohádky kouzelnické, čarodějné, anekdotické a pohádky lhářské, které tvoří zvláštní okruh.

Ke sběru a vydávání klasických pohádek ve větší míře dochází až koncem 18. století, kdy bratři Grimmové začali klasické pohádky sbírat a zapisovat. Jejich první sbírka vyšla začátkem devatenáctého století a vzbudila o pohádky takový zájem, že se začaly sbírat po celé Evropě. U nás se stali nejznámějšími sběrateli pohádek Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, Jindřich Šimon Baar, Beneš Method Kulda a další folkloristé. Později se začala objevovat pohádka autorská. Průkopníkem byl Jan Karafiát. Z dalších autorů uveďme za všechny například Václava Říhu, Elišku Krásnohorskou, Václava Martínka. K autorům dvacátých let 20. století patří například Jiří Wolker, Marie Majerová, Helena Malířová a jiní. Jejich pohádky jsou převážně sociálně

---

⁵ Dle Zdenka Neubauera „...pravé pohádky‘ zajisté nejsou ‚psány pro děti‘, v tom smyslu, jak tomu rozumí dnešní žánr ‚dětské literatury‘. Vůbec v nich nejde o to, přiblížit se ‚dětskému světu‘ – alespoň jak si ho představujeme my, dospělí. Z toho hlediska se jeví pravé, původní pohádky spíše jako pohoršující a nevhodné.“ **Neubauer, Zdeněk. Do světa na zkušenou čili O cestách tam a zase zpátky. 1. vydání. Praha : Doporučená četba, 1990.**

⁶ Srov. Chaloupka, Otakar. Rozvoj dětského čtenářství. 1. vydání. Praha : Albatros, 1982, s. 219.

laděné. Největší rozvoj zaznamenala autorská pohádka právě ve století dvacátém, především v období mezi světovými válkami, kdy psali takoví autoři jako Karel Čapek (Devatero pohádek – 1932), Karel Poláček (Eduant a Francimor – 1933), Vladislav Vančura (Kubula a Kuba Kubikula – 1931), Josef Lada. V této době začínají do pohádky pronikat prvky moderní civilizace a rozvíjející se techniky.

Je možné říci, že pohádky sehrávají v harmonickém vývoji dětské osobnosti velmi důležitou roli. Podle M. Černouška především při pochopení smyslu a řádu dětem nesrozumitelného světa dospělých. *„Děti totiž chápou svým myšlením svět v úplně jiných dimenzích než dospělí. A protože dospělí zase naopak ze svého dětství již povyrostli – jak se tím chlubí -, může vznikat situace vzájemného nedorozumění. Možná proto vznikly pohádky – jako můstky, které přemostují propast mezi dospělým a dětským způsobem myšlení.“*⁷ Pohádka má význam nejen vzdělávací a poznávací, ale její optimistické *vidění světa* je nesmírně důležité pro duševní vývoj dítěte. Pozitivně působí na rozvoj fantazie, utváření morálních hodnot a napomáhá dítěti vnímat rozdíl mezi dobrem a zlem.

2.2 Film

2.2.1 Co je to film

Film⁸ – masové médium současnosti, jehož vznik se datuje rokem 1895. 28. prosince tohoto roku se v „Grand Café“ v Paříži poprvé před zraky diváků objevily pohyblivé obrázky bratrů Augusta a Louise Lumiérových. Vynález,

---

⁷ Černoušek, Michal. Děti a svět pohádek. 1. vydání. Praha : Albatros, 1990, s. 8.

⁸ Film v jeho původním významu označuje perforovaný celuloidový pásek, na kterém byly zaznamenány první obrazové frekvence. Pomocí spojení optiky, chemie a elementární mechaniky nám umožňuje vnímat obrazy, pomocí svého vlastního jazyka je schopný vyjadřovat city, myšlenky a představy.

který byl při svém vzniku určen pro zábavu, si během velmi krátké doby získal spoustu příznivců a stal se symbolem civilizace 20. století.

Již od svého vzniku byl film doprovázen zvuky. V jeho počátcích to byla pouze hra na klavír, aby hudba přehlušila zvuky projektoru. Později se o doprovodnou hudbu staraly malé salónní orchestry. Doprovodná hudba ve svých počátcích neměla žádný vztah k promítaným obrázkům. Až později, se vznikem celovečerních hraných filmů, doprovodná hudba začíná získávat řád a korespondovat s dějem. Vhodně seřazená hudební čísla se přizpůsobila typu filmové scény: idylická podtrhovala scény milostné, dramatická dokázala posílit pocity blížícího se nebezpečí, zádumčivá umocňovala nevyhnutelnost osudu.

Rok 1927 přináší kategorickou změnu v podobě zvukového filmu, kdy se ke slovu dostává slovo mluvené. Zároveň se vznikem mluveného slova se začíná přetvářet i filmová hudba, komponuje se hudba pro filmové muzikály.

2.2.2 Specifika filmového vyjádření

Film patří k syntetickým uměním. Vzniká využitím výrazových prostředků, charakteristických pro různé druhy umění, kterým je přisuzována nestejná důležitost. Radomil Novák vymezuje dvě základní vrstvy, a to vrstvu obrazovou, do níž řadí malířství, architekturu a herectví, a vrstvu zvukovou, kam patří řeč, hudba a ostatní zvuky. Nejpodstatnější složkou ve filmu je obraz.⁹

---

⁹ Novák, Radomil; Gejgušová, Ivana. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. 1. vydání. Ostrava : Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003.

2.3 Filmové adaptace

Přepis literárního díla do filmové podoby nazýváme filmovou adaptací. „Dnes se pojmem ‚adaptace‘ rozumí audiovizuální převedení jazykových, kompozičních a významových vrstev literární předlohy do filmového jazyka.“¹⁰ Dle Radomila Nováka¹¹ je možné filmové adaptace klasifikovat na základě charakteristiky specifických rysů děl na adaptace klasické, moderní a kombinované a na základě roviny vztahů mezi uměleckým textem a jeho filmovou podobou na selekce, amplifikace, konkretizace a aktualizace.

Adaptace (přetvoření literárního díla do filmu) má několik aspektů:

- 1) aspekt kvantitativní – míra či množství převedených motivů
- 2) aspekt kvalitativní – práce s myšlenkou, smyslem a poetikou díla
- 3) aspekt realizační – vnáší použití filmových prostředků

Rozdíly mezi literárním a filmovým vyjádřením jsou dány především charakterem výrazových prostředků používaných v uvedených oblastech, tj. v literatuře a filmu. Zatímco literatura se vyjadřuje pouze prostřednictvím jazyka, film k vyjádření navíc využívá obrazu a zvuku.

2.3.1 Výběr filmových adaptací

Při volbě filmových adaptací jsme vycházeli z Lexikonu českého filmu Václava Březiny¹², kde u filmových zpracování literární předlohy je uveden její název. Dalším kritériem při volbě byl již zmíněný žánr pohádky, všeobecně oblíbený a u dětského recipienta obvykle spojený s příjemnými zážitky. Vzhledem k tomu, že se zaměřujeme na možnost využití adaptací na základní škole, volili jsme tituly především s ohledem na jejich dostupnost. Proto jsou

---

¹⁰ Horniak, Michal. Filmové adaptace v české kinematografii. In *Ptáček, Luboš. Panorama českého filmu*. 1. vydání. Olomouc : Rubico, 2000, s. 246.

¹¹ Srov. Novák, Radomil; Gejgušová, Ivana. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. 1. vydání. Ostrava : Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003.

¹² Březina, Václav. *Lexikon českého filmu. 2000 filmů 1930 – 1996*. 1. vydání. Praha : Cinema, 1996.

jednotlivá desetiletí zastoupena vesměs velmi známými a divácky přitažlivými filmy. Jistě lze namítat, že šlo o výběr subjektivní, přesto jsme přesvědčeni, že je na zvolených titulech možné demonstrovat náš záměr najít způsob využití obou forem ve výchovném a vzdělávacím procesu.

3 Pohádka v českém filmu

V této kapitole představíme literární předlohu a film. Budeme se zabývat komparacemi literární a filmové podoby původních českých pohádek.

3.1 50. léta

Po únoru 1948 je parlamentní demokracie v Československu nahrazena „vedoucí úlohou Strany“. KSČ přebírá veškerou moc, ostatní politické strany sdružuje do Národní fronty a silně omezuje jejich aktivity. Sama podřizuje kontrole veškeré oblasti státní správy, zákonodárství i výkonnou vládní moc. Ve jménu budování nové lepší společnosti se schvalují represivní zákony, provádějí čistky a organizují soudní procesy, končící hrdelními rozsudky nad politickou opozicí. Válkou zničené hospodářství, kolektivizace venkova, velmi špatně fungující přidělový systém – to vše nahrává totalitnímu režimu k upevnění vlastní pozice za pomoci jakýchkoliv prostředků. Silná orientace na Sovětský svaz a téměř naprosté blokování od západních zemí, které jsou vedením státu označovány za nepřítel a původce veškerých problémů, jsou hlavním politickým cílem, kterému se ve společnosti podřizuje téměř vše.

V oblasti kultury a umění je v této době odmítán individualismus a formalismus, je vyzdvihován schematismus společně s propagandou. Film je řízen ideologickými požadavky, stává se nástrojem ideologie a jeho úkolem je zpracovávat požadovaným způsobem „témata doby“. „*Počátkem padesátých*

*let byl film považován za nejdůležitější masové umění, za zprostředkovatele historického poslání dělnické třídy, zastoupené komunistickou stranou.*¹³

Cenzura se stává neodmyslitelnou součástí filmové tvorby nejen při schvalování filmových projektů, ale i v průběhu celého tvůrčího procesu. Z některých filmů zůstávají jen torza, některé čekají na své uvedení mnoho let. Proto se mnozí režiséři uchylují k žánru pohádky, který se nezdá být tak konfliktní. Stejně tak je tomu v případě *Pyšné princezny*.

3.1.1 *Pyšná princezna*

3.1.1.1 *Autoři*

Autorkou pohádky *Potrestaná pýcha*, která se později stala předlohou pro film *Pyšná princezna*, je Božena Němcová. Pohádku adaptovali Henryk Bloch a Oldřich Kautský. *Pyšná princezna* byla natočena v roce 1952. Režíroval ji Bořivoj Zeman, který mj. položil základy vysokému standardu českých filmových pohádek, jež představovaly důležitou součást jeho tvorby.

3.1.1.2 *Dějová linie*

V úvodu literární předlohy se král Míroslav¹⁴ rozhodl oženit. Podle podobizny si vybral krásnou princeznu Krasomilu, které poslal svůj obraz a požádal o její ruku. Ona ho ovšem odmítla a urazila. Míroslav chtěl pyšnou princeznu potrestat. Nechal se najmout od krále jako vrchní zahradník. Protože však byl vzdělaný a ovládal hru na harfu, na žádost Krasomily se stal učitelem hudby. Když se princezna do Míroslava zamilovala, přiznala to královskému otci. Ten jí nařídil, že se za učitele hudby musí provdat a odejít ze zámku. Princezna tedy následovala svého chudého manžela. Ve městě si najali světničku a Míroslav sehnal Krasomile práci. Nejprve šila pro urozené dámy

---

¹³ Bilík, Petr. *Kinematografie po druhé světové válce (1945 – 1970)*. In *Ptáček, Luboš. Panorama českého filmu*. 1. vydání. Olomouc : Rubico, 2000, s. 99.

¹⁴ Jméno krále se kvantitou liší v literární předloze od podoby filmové.

šaty, pak byla zaměstnána jako služka. Až nyní zjistila, jak se panstvo ke služebnictvu chová pohrdavě. Nakonec přijala službu kuchařky na zámku, kde se chystala svatba mladého panovníka. Míroslav jí přiznal, kdo je a že onu zkoušku nastrojili s jejím otcem, aby potrestali její pýchu.

Filmové zpracování se po obsahové stránce příliš neliší. Zásadní rozdíl je pouze v tom, že příčina princezniny pýchy nespočívá v ní samé. Princezna se po charakterové stránce změnila díky silnému vlivu nečestných rádců. Tomu je přizpůsoben děj. Míroslav se nechal zaměstnat v Půlnočním království. Po jeho příchodu se začaly měnit zavedené zákony. Například bylo novému služebníkovu povoleno při práci zpívat. Projevoval se jeho silný vliv na princeznu, která se začala zajímat i o lidi a svět kolem sebe. Rádci se tedy přičinili, aby byl Míroslav vyhnán ze zámku, neboť jeho zásluhou ztráceli moc v království. Krasomila s ním tajně utekla. V závěru je pravda odhalena a původci zla jsou potrestáni. Za zmínku stojí také zaměstnání, které král Míroslav vykonával v Půlnočním království. Nebyl totiž umělcem jako v knize, nýbrž zahradníkem, tedy pracovníkem z prostého lidu. Tato odlišnost má nesporně politické důvody.

3.1.1.3 Specifika zpracování

Potrestaná pýcha je součástí druhého svazku Národních báchorek a pověstí, jež poprvé vycházely v letech 1845 - 1847. Byly autorčiným prvním prozaickým dílem.

Inspiraci čerpala spisovatelka při svém pobytu v Ratibořicích a později na Domažlicku. Zaujal ji venkovský lid a slovesné umění, jež se stalo základem jejích pohádek. Vyzdvihováním lidové slovesnosti se dílo řadí k českému národnímu obrození. Božena Němcová použila zaznamenané motivy lidových vyprávění a obohatila je svými myšlenkami a životními zkušenostmi. Propojovala realistické prvky s fantastickými. V jejích pohádkách se odrážel život, charakter a názory pracujícího lidu. Nejinak je tomu v Potrestané pýše. Tyto motivy naprosto vyhovovaly ideologickým

požadavkům 50. let a tvůrci filmu se tudíž nemuseli obávat tvrdých cenzurních zásahů. Proto byla Potrestaná pýcha vhodnou předlohou pro filmovou adaptaci. Oslava pracujícího lidu, myšlenka rovnosti všech, kteří se snaží a chtějí pracovat, spravedlivý trest pro ty, kteří škodí a nepodporují kolektiv, to vše odpovídalo dobovým preferencím.

Již titul literární předlohy naznačuje sociální motiv. Pyšná princezna je potrestána. Slouží šlechtě poté, co se pro lásku vzdala svého domova a bohatství. Příslušnice vyšší vrstvy zakouší život prostého lidu. Je paradoxní, že trest přichází až v době, kdy už hrdinka prošla charakterovou proměnou. V tomto bodě se film od literární předlohy liší. Princezna není potrestána, neboť za svou pýchu v podstatě nemůže. Vina hlavní hrdinky v literární předloze se ve filmu přesouvá na rádce, kteří v Potrestané pýše ani nevystupují, a z části také na starého krále, jenž se jimi nechává ovládat. Jeho role je zde spíše komická.

Děj v knize je prostý bez složitých zápletek. Čtenář je do něj uveden, aniž by byla použita některá z ustálených vstupních formulí. Nacházíme jen malé množství postav, jejichž charakteristiky jsou sporadické, často omezené na pouhé adjektivum (např. pyšná princezna, hodný král). Pojmenování jsou jen hlavní hrdinové – Krasomila a Míroslav. Jména pak vystihují jednu z jejich základních charakterových vlastností¹⁵.

Ve filmu je jednoduchá fabule zachována. V úvodu je představeno šťastné Miroslavovo království za doprovodu radostného zpěvu spokojených poddaných. S tím kontrastuje Půlnoční království, které je utiskováno a sužováno vládou vypočítavých rádců. Ti jsou symbolem kapitalismu. Takto výrazný kontrast se v knize neobjevuje.

Co se jazykových prostředků týká, v textu předlohy se často vyskytují dnes již zastaralá slova a neobvyklý slovosled (např. „*Zarděla se hrdá panna*

---

¹⁵ Např. Krasomila – miluje krásu; Míroslav – staral se o blahobyt a mír ve své zemi

a upřela zrak na růži, kterouž si před chvílí v zahradě utrhla.“)¹⁶, neboť oproti původní podobě nebyly provedeny žádné zásadní změny. Převažují souřadná souvětí. Celkový charakter textu odpovídá jazyku lidu, z něhož Božena Němcová čerpala.¹⁷ Ve filmu se objevuje mnohem více dialogů, které jsou obohaceny o komediální prvky. Humor je nedílnou součástí tvorby režiséra Bořivoje Zemana. Výrazné je také oživení hudbou a zpěvem. V literární předloze se písně nevyskytují, ve filmu umocňují svým obsahem ideologické působení.

3.1.1.4 Shrnutí

Při komparaci pohádky Potrestaná pýcha a její filmové adaptace Pyšná princezna je zřejmé, že filmová podoba je silně ovlivněna dobou, ve které vznikala. Možnosti filmu jako například výběr sympatického představitele do role krále Miroslava¹⁸, jenž dokáže žít a pracovat mezi prostým lidem a vážit si ho, nebo zakomponování oslavných písní do děje, jsou využity k propagandě soudobých politických představ. „*První československá filmová hraná pohádka podává dětem uměleckou formou poučení, jak je nutno chápat smysl života v práci; v tom je výchovná cena tohoto zdařilého filmu, který znamená také tematické rozšíření současné filmové tvorby.*“¹⁹

Přesto, že základní myšlenky děl jsou shodné, není pohádka Boženy Němcové politicky angažovaná. Princezna je zpočátku pyšná, králi se však společně s jejím otcem povede ji změnit pomocí životní lekce. O původu princezny pýchy se Božena Němcová nezmiňuje. Oproti tomu ve filmu jsou původci princezny pýchy rádcové. Ti jsou v závěru sice potrestáni, jejich

---

¹⁶ Srov. Němcová, Božena. Národní báchorky a pověsti. Svazek druhý. 2. vydání. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, s. 77.

¹⁷ Němcová, Božena. Národní báchorky a pověsti. Svazek druhý. 2. vydání. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, s. 311 – 319.

¹⁸ Krále Miroslava ztvárnil český herec Vladimír Ráž.

¹⁹ Nytrková, Olga; Strachota, Václav. Králové, královny, princové a princezny českého filmu. 1. vydání. Praha : Formát, 1998, s. 40.

vina však nestojí v centru děje. Základní motiv Potrestané pýchy je transformován.

Pokud bychom měli posoudit filmovou adaptaci a její literární předlohu z pohledu dítěte, je nezbytné říci, že na první pohled se filmové zpracování jeví jako přístupnější. Ideologický podtext dítě není schopno rozeznat. Film je od samého počátku laděn optimisticky, mistrným využitím humorných scén si získává diváka a navozuje odlehčenou atmosféru. Stejně jako předloha plní především funkci výchovnou a relaxační.

Výhodu literární předlohy shledáváme především v tom, že při čtení dítě nebude pouze pasivním recipientem, nýbrž si samo ve své vlastní fantazii vytváří obrazy, je vtahováno do děje a na základě vlastního poznání se učí hledat rozdíly mezi dobrem a zlem. Jeho úsudek není předem určován výběrem kladných, případně záporných hereckých typů, kulisy, hudby a dalších charakteristických filmových prostředků.

V rámci didaktického využití se nabízí varianta pracovat při výuce s oběma podobami pohádky. Vzhledem k její zdůrazněné výchovné funkci by byla preferována především v nižších ročnících. Práce s díly se dá využít i v jiných předmětech. Například doprovodná píseň ve filmové adaptaci nabízí propojení s hudební výchovou.

3.2 60. léta

Šedesátá léta minulého století jsou v Československu poznamenána změnou stylu života společnosti, dochází k prohlubování krize vládnoucí ideologie a tato skutečnost poznamenává všechny oblasti společenského života. Budovatelské nadšení střídá formalismus, začíná se prosazovat návrat k národním tradicím. Naprostá izolace od okolního světa získává trhliny ve formě zpráv o životě v západních zemích, šíří se spotřební způsob života, západní kultura začíná pronikat do všech oblastí života, včetně sdělovacích

prostředků. V těchto letech začíná další etapa a pro Československo nastává čas velkého nejen kulturního rozvoje. V oblasti kultury je povoleno publikovat i určité kritické názory na poměry v zemi. S tím souvisí nové požadavky na podobu uměleckého díla, které jsou jakýmsi protipólem požadavků z 50. let. Dochází k prudkému rozvoji kinematografie nejen u nás, ale v celosvětovém měřítku. V oblasti filmu nastupuje „nová vlna“, charakteristická obsazováním neherců, používáním černobílého materiálu, možností improvizace. Důležitý prvek je také vyjadřování se tvůrců pomocí filmu. Společenským vlivům podléhá i vývoj moderní české pohádky.

3.2.1 Zlaté kapradí

3.2.1.1 Autoři

Pohádku Zlaté kapradí napsal Jan Drda a zařadil ji do knihy České pohádky, která vyšla v roce 1958. Byla Drdovým návratem k literární činnosti, jíž se několik let nevěnoval kvůli svému politickému působení. Zlaté kapradí se stalo námětem pro stejnojmenný film, natočený v roce 1963. Režiroval jej Jiří Weiss.

3.2.1.2 Dějová linie

Ovčák Mikeš, hlavní postava v knižní podobě díla, žil sám ve srubu na kraji lesa. Byl zvyklý na les i jeho obyvatele a zvuky. Jednoho dne se Mikešovi zaběhla ovečka. Při jejím hledání mu spadlo do dřeváku kouzelné semínko ze zlatého kapradí, o němž neměl tušení. Zlaté kapradí rozkvétalo jen o svatojánské noci a kdo získal jeho semínko, toho provázelo ve všem štěstí. Lesní žínky, které věděly o kouzlu semínka, pověřily tu nejmladší Mladku, aby ho ovčákovi sebrala. O den později ji spatřil Mikeš a při koupání jí sebral pás. Když si Mladka k ovčákovi pro pás přišla, přesvědčil ji, aby zůstala s ním jako jeho žena. Žili spolu šťastně do doby, než Mikeše povolali na vojnu. Přesto, že vojna byla krutá, ovčák se z každé bitvy vrátil nezraněn. Po jedné bitvě s Turky si Mikešova hrdinství všimnul generál. Udělal z něj velitele

škadrony a ten se z každé bitvy vracel jako vítěz. Na sobě měl stále režnou košili, do které jeho žena Mladka zašila semínko zlatého kapradí. Košile ho chránila po celou dobu, kdy ji nosil. Když však potkal generálovu dceru, vyměnil starou košili a zapomněl i na Mladku. To zlomilo kouzlo, které Mladku chránilo před lesní mocí a její sestry ji za trest proměnily v jabloň. Mikeš zatím plnil rozmarné úkoly generálovy dcery. Při posledním z nich přišel o ruku. Byl proto propuštěn z vojska a vyhnán z města. Po letech se vrátil domů jako ubohý tulák. U opuštěné chalupy našel pouze jabloň, ve které poznal Mladku. Upřímně zalitoval své zrady a tím přivedl Mladku k životu.

Obsah filmu je blízký obsahu literární předlohy. Změněna jsou jména hlavních hrdinů ovčáka Jury a lesní víly Lesanky. Drobné rozdíly jsou v jednotlivých scénách děje. Odlišný je konec filmu. Ovčák nepřijde při plnění úkolů o ruku, ale má být popraven kvůli zradě. Nezemře však a vrací se domů. Svou milou ovšem nikdy nenajde.

3.2.1.3 Specifika zpracování

Přesto, že název souboru dvanácti příběhů České pohádky dává tušit, že by se mohlo jednat o žánr tradiční pohádky, jde o pohádky autorské. Soubor je vyzdvihován především pro Drdovo vypravěčské umění a národní lidový humor. Ten se ale neobjevuje ve Zlatém kapradí.

V úvodu je čtenář seznámen s prostředím, děj je místně situován, což dodává příběhu na věrohodnosti. Výrazný je detailní popis přírody. Hlavním hrdinou je představitel prostého lidu. To je typické pro Drdovy pohádky, které se nesly v lidovém duchu. Ústřední postava dosáhne svého štěstí hned na začátku. Potom o něj díky nepřízni osudu, ale také vlastním přičiněním, přijde. V závěru vítězí dobro.

Začátek filmu odpovídá literární předloze především v popisu prostředí. Poměrně dlouhý je časový úsek věnovaný ovčákovu hledání zlatého kapradí v temném lese. Vše je doprovázeno nelibými až děsivými zvuky. Filmové

zpracování je nazýváno baladou, což poukazuje na zásadní rozdíl mezi touto adaptací a její předlohou. Konec je tragický. „*V pohádce dobro zvítězí, ve Weissově baladě je jen zlo spravedlivě potrestáno.*“²⁰ Obvykle je v pohádkách dobro a zlo postaveno do kontrastu. Ve Zlatém kapradí není jejich polarita jasně dána. Výrazně zápornou postavou je pouze dcera generála, která ovšem sama o sobě nezapřičiňuje hrdinův neblahý stav, není ani v konečné fázi potrestána. Trest naopak postihne dva hlavní hrdiny. Víla je potrestána za to, že miluje ovčáka více než své sestry a odmítne se k nim vrátit. Ovčák platí za to, že zapomněl na svou lásku k víle. V tomto motivu se obě díla shodují.

Text je psán prostým lidovým jazykem a koresponduje tak s obsahem. Typické jsou archaismy (např. *šlépěje, chasa*)²¹ Převažují podřadná souvětí, která jsou jedním z prostředků květnatého vyprávění autora. Protipólem toho je naopak minimální využití jazyka ve filmu. Mnohem důležitější roli zde hrají zvuky a obrazy, díky nimž příběh působí ponuře.

3.2.1.4 Shrnutí

Filmovou adaptaci Zlatého kapradí jsme záměrně zvolili pro její naprostou odlišnost od ostatních zde uváděných. Nejedná se totiž o pohádkovou adaptaci, nýbrž o transformaci pohádky do podoby tragického příběhu, který je určen především dospělému divákovi. Režisér Jiří Weiss není přímo představitelem „nové vlny“. V určitých prvcích se s tímto hnutím ale ztotožňuje. Způsob pojetí Drdovy literární předlohy je neobvyklý. Film je natočen černobíle, charakteristickými prvky jsou časté tmavé scény a výrazné zvukové efekty.

---

²⁰ Merhaut, Václav. Jiří Weiss. 1. vydání. Praha : Československý filmový ústav, 1988, s. 20.

²¹ Drda, Jan. České pohádky. 10. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1990, s. 233.

Je tedy možno říci, že knižní podoba Zlatého kapradí a jeho filmová adaptace jsou naprosto rozdílná díla, shodující se pouze obsahově. Zásadní rozdíl je ve funkci těchto děl. Každé z nich předpokládá jiného recipienta. Drdova pohádka je určena dětem. Weissův film je adresován dospělému divákovi. Je zobrazením pohledu na pokrytectví, zradu a nevěru. V divákovi vyvolává pocity, které ho nutí k zamyšlení.

Jelikož filmové zpracování Zlatého kapradí není určeno primárně dětskému divákovi, jeho použití pro didaktické účely nedoporučujeme. V tomto případě bychom upřednostnili práci s literárním dílem (například jeho dramaturgii v hodinách českého jazyka). Ve vyšších ročnících je možné film využít pouze jako doprovodný a propojit český jazyk s občanskou naukou. Na základě filmu může být rozvedena diskuse, týkající se životních hodnot.

3.3 70. léta

Období následující po potlačení Pražského jara v roce 1968 je charakterizováno jako doba největšího úpadku ve všech sférách společenského, hospodářského i kulturního života. Nastává proces normalizace, což je ve skutečnosti pojmenování čistek ve společnosti. Likvidují se nezávislé organizace (Junák, Táborská unie) a vznikají nové, které se stávají oporou normalizačního režimu (Svaz čs. spisovatelů, Svaz dramatických umělců, Socialistická akademie a další). Dochází k potírání opozice v kultuře, umění i vědě. Filozofové, spisovatelé a další představitelé kultury se na základě probíhajících represí stahují do oblasti nepolitické činnosti. Poté, co se knihy a studie pší do zásuvky, vzniká tzv. samizdat. Samizdatové edice vydávají mnoho titulů.

V druhé polovině 70. let Československo ratifikuje pakty Spojených národů o lidských právech, které se stávají součástí československého právního

řádu. V souvislosti s tím vzniká společenství usilující o dodržování lidských a občanských práv Charta 77.

I oblast filmu prošla v 70. letech nezbytným vývojem. Na začátku 70. let objevuje přísná úřední kontrola, ale také je natočena celá řada nových filmů. Stát je totiž při určité podpoře režimu a plnění požadavku „masové zábavy“ ochoten natáčení dotovat nemalými příspěvky. Pohádka, jako žánr ideologicky nezaměřený, určený pro široký okruh diváků, byla v této době velmi oblíbená.

3.3.1 Tři oříšky pro Popelku

3.3.1.1 Autoři

Autorkou pohádky O Popelce je Božena Němcová. V jejím díle se tento příběh objevuje dvakrát, v prvním svazku výše zmíněných Národních báchorek a pověstí a ve Slovenských pohádkách a pověstech. Dále budeme pracovat s verzí z Národních báchorek a pověstí. Film Tři oříšky pro Popelku byl natočen v česko-německé koprodukci v roce 1973. Popelka patřila k nejoblíbenějším pohádkám autora námětu a scénáře Františka Pavlíčka²². Jeho kvalitu ocenil Václav Vorlíček, považovaný za nejúspěšnějšího režiséra pohádek 70. let. Toho také zaujala postava Popelky, mající osobitý ráz a značně se lišící od hrdinek jiných verzí. Díky tomu vznikla jeho divácky nejúspěšnější pohádka Tři oříšky pro Popelku.

3.3.1.2 Dějová linie

Chudí manželé měli tři dcery. Popelka neustále pracovala, dvě starší sestry Kasala a Adlina se práci vyhýbaly. Jelikož rodina žila v bídě, otec

---

²² Jako autorka scénáře je uváděna Bohumila Zelenková, která propůjčila své jméno Františku Pavlíčkovi. V době, kdy vznikaly Tři oříšky pro Popelku, byl František Pavlíček zakázaným autorem. – srov. Nytrová, Olga; Strachota, Václav. Králové, královny, princové a princezny českého filmu. 1. vydání. Praha : Formát, 1998, s. 168.

rozhodl, že dcery zavede do lesa. Když dívky hledaly cestu domů, zabloudily k zámku. Tam byly lidojedy přijaty do služby. Později se rozhodly své pány zabít a samy zůstaly na zámku. Sestry donutily Popelku, aby jim sloužila.

Když jednoho dne odjely samy na hostinu, kterou pořádal princ z nedalekého města, našla Popelka při úklidu zlatý klíček a dveře vedoucí ke třem sáním. V sáních objevila tři truhličky. Ty jí splnily tři přání. Díky první odjela na hostinu. Princ se věnoval celý večer jen jí. O půlnoci však musela zmizet. Následující večer proběhl stejně. Při poslední návštěvě královského plesu ztratila Popelka pantoflíček. Podle něj ji princ pak našel. V závěru pohádky královský pár získal poklad, který byl ukryt v sáních zámku. Nakonec společně se zlými sestrami přivezli na zámek své rodiče.

Ve filmové pohádce žila Popelka na statku s macechou a nevlastní sestrou Dorou. Po smrti otce jim musela sloužit. Macecha s Dorou si jednoho dne vynutily u krále pozvání na ples, Popelku ale s sebou vzít nechtěly. Ta se tam však dostala díky kouzelným oříškům a zvířatům, která jí byla velmi blízká.

Na plesu vystupovala Popelka jako tajemná princezna. Princ se do ní zamiloval a požádal ji o ruku. Dívka ho však odmítla, dokud nebude znát odpověď na její hádanku, a utekla z plesu. Princ ji našel a vrátil jí stěvíček, ježž při útěku ztratila. Popelka mu pomohla s rozluštěním hádanky. Pohádka končí odjezdem zamilované dvojice.

3.3.1.3 Specifika zpracování

Pohádka zpracovává sociální motiv. Božena Němcová vždy soucítla s chudými a strádajícími lidmi. Důvodem jejich stavu bylo podle jejího názoru špatné společenské uspořádání.²³ Proto je ústřední postavou dívka z prostého

---

²³ Srov. Němcová, Božena. České národní báchorky a pověsti. Díl. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1927.

lidu, která nejen pomocí kouzel, ale především díky svému čistému charakteru dosáhne štěstí a bohatství. A přestože se stane společensky vysoce postavenou, nezapomíná na své staré a chudé rodiče. V závěru je zdůrazněn a kladně ohodnocen vstřícný přístup k poddaným.

Popelka ve filmové podobě je mnohem výraznější osobností. Z jejích původních charakterových vlastností je zachována skromnost a pracovitost, je ovšem více aktivní než Popelka v literární předloze. Ovládá činnosti určené spíše mužům, dokáže se postavit nevlastní matce i odporovat lehkomyšlnému princovi, má vlastní hrdost. Princ je postava, která v knižní podobě není příliš charakterizována a nestojí v centru pozornosti. Oproti tomu ve filmovém zpracování je jednou z postav ústředních. Je představen jako lehkovážný mladík bez zodpovědnosti, chovající se nadřazeně z pozice muže, a navíc královského syna. V jistém směru kontrastuje s hlavní hrdinkou.

V knize je děj komplikovanější, přesto má spád. Opakovaně se objevuje magická číslovka tři. Nejinak je tomu ve filmu. Zde se navíc objevují prvky, které děj oživují a svým způsobem přibližují současnosti. K nim patří například obohacený charakter prince, ale i rozhovory mezi královským manželským párem či mezi otcem a synem. Ty se stávají také nejčastějším zdrojem komiky.

Rámec literární pohádky tvoří ustálená formule vstupní a závěrečná. Použité jazykové prostředky se shodují s jazykem v Potrestané pýše, například časté archaismy (např. *zrostlé, tuze*)²⁴. V textu převažují podřadná souvětí.

Stejně jako děj je ve filmu aktualizován i jazyk. V určitých situacích se v řeči vyskytnou slova soudobá (např. *pitomci, cizí holky*). Jinak je ve filmu způsob vyjadřování charakteristický pro danou sociální skupinu. Šlechta mluví vznešeně, lidé ze statku používají lidovou mluvu. V obou případech se objevují

---

²⁴ Němcová, Božena. České národní báchorky a pověsti. Díl II. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1927. s. 169

archaismy (např. štolba, střevíce, dějeprava), příznačné pro zobrazovanou dobu a žánr pohádky.

Výraznou složkou a nedílnou součástí filmu je opět hudba. Průběžně se zde v různých variacích objevuje průvodní melodie, která je vždy přizpůsobena situaci. Velmi přesně vystihuje niterné pocity hrdinů. Například pocit volnosti, když se Popelka projíždí na koni, v jiném rytmu jistou pokoru, když na příkaz macechy pere prádlo v ledové vodě potoka. Vedle toho doprovodné melodie také podtrhují vlastnosti a schopnosti jednotlivých hrdinů. Například když princ se svými druhy honí Popelku, poukazuje hudba na jeho nemotornost a naopak Popelčinu lehkost, s jakou se pohybuje po lese. Charakteristickou melodií je signalizováno kouzlo, které napomáhá závěrečnému setkání mladého páru.

3.3.1.4 Shrnutí

Tři oříšky pro Popelku vznikly na základě pouze některých motivů pohádky O Popelce. Přesto, že tyto motivy²⁵ tvoří osu filmové adaptace, hlavní postavy a jejich charaktery jsou pozměněny, a tudíž se i dějová linie jeví jako odlišná. Filmová verze dokonce vyvolává dojem, že společné je jen jméno hlavní hrdinky.

Co se literární podoby týká, nelze pochybovat o kvalitách vypravěčského umění Boženy Němcové. Jediné, co lze vytknout, jsou některé až drastické pasáže (např. „*Baba hlavu shýbla a Kasala jí hodila vlasy přes oči, vzala velkou sekeru, kterou jí Popelka podala, a jedním rázem hlavu jí uřala. Potom všecko vyčistily a tělo zakopaly.*“)²⁶. V závěru pohádky dobro vítězí nad zlem a zlo je potrestáno, ale trest se jeví v poměru k provinění jako

---

²⁵ Např. Popelka jako prostá dívka, láska prince a Popelky, návštěva plesu, nalezení Popelky pomocí jejího střevíčku.

²⁶ Němcová, Božena. České národní báchorky a pověsti. Díl II. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1927, s. 176.

poněkud mírný. Jako celek však dílo úspěšně plní funkci výchovnou a relaxační, v porovnání s filmem navíc podporuje funkci fantazijní.

Tři oříšky pro Popelku jsou zdařilou adaptací, neboť zásadní změnou v charakteru hlavní postavy přináší úplně nový pohled na všem tak známý příběh. Převažuje samozřejmě funkce zábavná, ale také výchovná. Sebevědomá a aktivní Popelka může být dětskému divákovi vzorem v tom, že se dokáže zastat slabších a umí se postavit bezpráví. Pozitivní je také úzké propojení obrazu s hudbou, která vyjadřuje i pocity hrdinů.

Z didaktického hlediska by bylo vhodné pracovat s literární předlohou i její filmovou adaptací. Například při výuce slohových postupů a útvarů se toto nabízí využít u charakteristiky, případně popisu. Mohou zde být postaveny do kontrastu rozdílné povahy hlavních postav obou verzí. Na základě vlastního výběru mezi filmovým a literárním hrdinou mohou žáci pracovat s vlastní fantazií nebo s obrazy a představami, které jim nabízí film. Nabídnuté charaktery hrdinů mohou být podrobněji rozpracovány a srovnávány.

3.4 80. léta

80. léta v Československu se vyznačují prohlubující se krizí společenského života. Hluboký a trvalý úpadek společenské morálky se projevuje v nárůstu korupce, kriminality (především hospodářské), alkoholismu, zhrubnutí mluvy i jazyka, vandalismu a dalších negativních jevech provázejících období osmdesátých let. Úpadek morálky umožňuje zneužívání moci, zvýhodňování mocenské elity a vede k zakořenění představy, že amorálnost je běžnou součástí společenského života. Stejně jako v sedmdesátých letech dochází k emigraci inteligence, která nemá možnost se v totalitním režimu rozvinout a hledá seberealizaci v západním světě.

Nahromaděná nespokojenost ve společnosti vyústí v nepokoje, které nakonec vedou k pádu totalitního režimu.²⁷

3.4.1 Tři veteráni

3.4.1.1 Autoři

Pohádku Tři veteráni napsal Jan Werich. Je součástí pohádkové knihy Fimfárum, která poprvé vyšla v roce 1960. O třiadvacet let později byla podle Tři veteránů natočena stejnojmenná filmová pohádka pod režii Oldřicha Lipského. Je také patrný rukopis Zdeňka Svěráka jako autora scénáře.

3.4.1.2 Dějová linie

Ve Werichově pohádce dostali tři vysloužilí vojáci Pankrác, Bimbác a Servác od skřítků dary (harfu, klobouk a měšec). Kloboukem si mohli přičarovat, nač si vzpomněli, měšec jim nasypal pokaždé dukáty, harfička přičarovala služebnictvo. Tak si kamarádi začali užívat života. Nejvíce kouzlu darovaného předmětu propadl Bimbác. Začal rekonstruovat bitvy a byl přesvědčen, že tím udělá ve světě pořádek. Jednoho dne Pankrác se Servácem dohodli, že Bimbáce ožení s vladařovou dcerou Bosanou. A protože vladař Pikola chtěl svou dceru výhodně provdat, pozval tři kamarády na večeři. Poté, co Bosana dráždila Serváce i Bonifáce, začali se kamarádi kasat kouzelnými dary. Ty se Bosaně tak zalíbily, že je musela mít. Se svým otcem Pikolou získala lstí měšec i harfičku a vyměnila je za přesné kopie. Veteráni pak byli vyhnáni z města. Vrátili se ke skřítkům pro radu. Pomocí jablek ze stromu frňákovníku pak potrestali Bosanu, které po snědení jablka začal růst nos. Když byl zmatek v celé zemi a princeznin nos putoval celou Evropou, tři kamarádi se převlékli za lékaře a šli Bosanu léčit. Kouzelnými hruškami růst

---

²⁷ Srov. Mencl, Vojtěch a kolektiv. Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách. 1. vydání. Praha : Naše vojsko, 1990.

nosu zastavili a poté, co získali zpět své kouzelné dary, zbavili princeznu dlouhého nosu úplně. Veteráni se vrátili zpět na místo, kde se setkali se skřítky. Mužičkové jim oznámili, že kouzelných darů nevyužívali k tomu, aby rozdávali radost, ale pouze pro svou potřebu a potěšení. Proto museli veteráni dary vrátit. Uvědomili si, že jsou na světě důležitější věci a že život může být krásný i bez pomoci nadpřirozených sil.

Dějová linie filmového zpracování je velmi podobná. Rozdílly jsou pouze v určitých pasážích, které jsou oproti knize rozšířeny nebo naopak vynechány. Například v úvodu filmu opouštějí bývalí vojáci armádu a užívají si bezstarostně života. Již zde jsou nastíněny charaktery hlavních hrdinů. Radovánky zanedlouho vystřídá těžká životní situace, kdy jsou Pankrác, Bimbác a Servác náhle bez peněz a nemají kam jít. Tento kontrast se v knize neobjevuje.

3.4.1.3 Specifika zpracování

Werichova literární díla souvisela s Osvobozeným divadlem a spoluprací s Jiřím Voskovcem. Výrazným prvkem byl intelektuální humor, který vznikal na základě fantazie, nadsázky a uvolněných asociací. Byl často doplňován parodií až satirou. Zmíněné prostředky se objevují i v knize Fimfárum. Přesto, že se jedná o pohádky moderní, vyzdvihuje zde autor tradici lidového podání.²⁸ Už v názvu se objevuje magická číslovka tři, typická pro lidové pohádky, která prostupuje celým příběhem.

Filmové zpracování podtrhuje a doplňuje prvky charakteristické pro Werichovo dílo. Zdeňku Svěrákovi společně s Oldřichem Lipským se podařilo vystihnout atmosféru literární podoby a v případě potřeby ve werichovském duchu obohatit obsah o další výrazné motivy. Příkladem

---

²⁸ Srov. Kolektiv autorů pod vedením Menclové Věry. Slovník českých spisovatelů. 2. vydání. Praha : Libri, 2005.

je sledování cesty nosu po cizích krajích, kde jsou nastíněny charakteristické rysy pro ten či onen stát.

Po obsahové stránce pohádka není příliš komplikovaná. Výrazné je mísení tradičních pohádkových prvků s prvky moderními (např. „*Když se po večeři odebrali na terasu, posadila se tak, aby sebemenší schýlení pro šálek kávy, nepatrné nahnutí trupu při podávání cukru dávalo Servácovi možnost zahlédnout a ocenit krajku, nebo dokonce materiál, jejichž zjevnost a cenění se nepředpokládá ve společnosti početnější než dva.*“)²⁹. To se projevuje i ve filmovém zpracování, například odměna za prokázané služby v podobě cigaret „s velbloudem“.

Ve Werichově pohádce jsou zastoupeny téměř všechny vrstvy národního jazyka. Používá výrazy knižní (např. *hvozd*)³⁰, spisovné, ale i nespisovné, a to i mimo přímou řeč (např. *cigáro, ta to chytla nejlíp*)³¹. Totéž se dá konstatovat u jazyka ve filmu. Ten je navíc ještě aktualizován, to znamená, že se zde objevuje více soudobých výrazů a slovních spojení, skrytě vyjadřujících názor tvůrců na nedávnou minulost (např. *Volá Německo. Jestli prý k nim nepřestaneme strkat rypák, vyhlásí nám válku.*)³². Neodmyslitelnou složkou literární podoby i filmu, která souvisí nejen s užitím vhodných jazykových prostředků, je humor. Vzniká například na základě hry s jazykem, která je charakteristická pro práci Jana Wericha, ale i Zdeňka Svěráka.

Za zmínku stojí také hudební složka filmu. Autor literární předlohy do textu zakomponoval píseň s důležitým poučením. Ve filmové podobě se objevuje píseň podobná. Díky zvukovým možnostem filmu upoutá diváka především zajímavá melodie, která pak v různých podobách prostupuje celým

---

²⁹ Werich, Jan. Fimfárum. 8. vydání. Praha : Albatros, 1997, s.135.

³⁰ Werich, Jan. Fimfárum. 8. vydání. Praha : Albatros, 1997, s.126.

³¹ Werich, Jan. Fimfárum. 8. vydání. Praha : Albatros, 1997, s.127,134.

³² Lipský, Oldřich. Tři veteráni (film)

snímkem. Koresponduje s obsahem. Když například veteráni utíkají před královskou policií, melodie je svižná a hravá. Když jsou naopak unavení a hladoví, odpovídá tomu pomalá melodie.

3.4.1.4 *Shrnutí*

Co se filmového zpracování *Tří veteránů* a jeho literární předlohy týká, je zřejmé, že se obě díla vzájemně doplňují. Jan Werich byl autorem textů, které mají více vrstev. Jsou tedy určeny nejen dětem.³³ To se vztahuje i na *Tři veterány*. Důležitá funkce této pohádky spočívá nejen v pobavení, ale především výchově. Dětskému čtenáři je nenuceně vštěpováno, že je nutné myslet na ostatní, umět se podělit, že násilím člověk nic nezíská a že špatné skutky budou potrestány. Stejně důležitá je i funkce fantazijní, která je podporována například popisem cest veteránů po světě.

Tři veteráni režiséra Oldřicha Lipského a scénáristy Zdeňka Svěráka jsou však neméně zdařilým dílem. Je z něj cítit respekt vůči velkému spisovateli. K přidávání a obohacování motivů dochází v duchu prací Jana Wericha. Stejně jako u předlohy je naplněna funkce relaxační, ale především didaktická. Zdůrazněn je tu nesouhlas s válkami a veškerým násilím. Výchovně působí také ústřední píseň, která představuje dětskému divákovi důležité životní hodnoty. Není opomenuta ani funkce poznávací při růstu princeznina nosu, který navštěvuje různé státy Evropy.

Z pedagogického hlediska mají tato dvě díla široké možnosti využití a jejich spojení lze doporučit.

---

³³ Srov. Dokoupil, Blahoslav; Zelinský, Miroslav a kolektiv. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. 1. vydání. Ostrava : Sfinga 1994, s.427.

3.5 90. léta

Listopad 1989 nastartoval celou řadu převratných změn v životě naší společnosti. Po odsunu sovětských vojsk jsme se stali zcela suverénním státem. Po parlamentních volbách v roce 1992 se demokratické poměry stávají běžnou součástí politického života. Na základě rozhodnutí politických reprezentací ČR a SR se v roce 1993 rozděluje republika na dva samostatné státy, na Českou a Slovenskou republiku. Česká republika se stává členem NATO, pravicové vlády jsou na základě demokratických voleb vystřídány vládou levicovou, společnost se nevyhne ani několika politickým krizím.

V období 90. let zaznamenala podstatné změny i česká kinematografie. Stát ztratil zájem o „dohled“ nad českým filmem, čímž se nejen zhroutil ideologické bariéry, ale podstatně se omezilo financování kinematografie ze strany státu. Původní dotace se snížily na minimum. To donutilo český film hledat zdroj financí u soukromých producentů a také České televize. Návštěvnost kin v tomto období klesla, neboť se domácí elektronika stala dostupnější a pohodlnější.³⁴

3.5.1 Nesmrtelná teta

3.5.1.1 Autoři

Autorem pohádky Rozum a štěstí je Karel Jaromír Erben. Na motivy této pohádky byl v roce 1993 natočen film *Nesmrtelná teta*, který režíroval Zdeněk Zelenka.

3.5.1.2 Dějová linie

V literární předloze se jednou střetli Rozum a Štěstí na lávce. Nemohli

---

³⁴ Srov. Grombří, Jakub. Hraný film v devadesátých letech. In *Ptáček, Luboš. Panorama českého filmu*. 1. vydání. Olomouc : Rubico, 2000.

se dohodnout, kdo by se měl komu vyhnout. Uzavřeli tedy sázku, že pokud je Rozum v životě důležitější, bude se mu Štěstí pokaždé vyhýbat.

Rozum vstoupil do mladého oráče Vaňka a ten si náhle uvědomil, že se mu osud sedláka nelíbí. Zanechal orání a vydal se do světa stát se zahradníkem. V královském paláci se dal do učení a velmi brzy byl lepší než jeho učitel. V zahradě se často procházela královská dcera. Od dětství byla němá. Král ji slíbil za ženu tomu, kdo jí vrátí řeč. Jelikož se Vaňkovi princezna líbila, rozhodl se, že zkusí štěstí. Využil svého rozumu a s pomocí hádanky se mu podařilo vrátit princezně řeč. Král si nechal od svých rádců našeptat, že Vaněk není královského rodu, a proto nemůže dostat princeznu za ženu. Když se zahradník bránil a trval na tom, že královské slovo by mělo být zákonem i pro krále, za svou drzost měl být popraven. Ve chvíli, kdy se konala poprava, přišlo Štěstí a Vaňka zachránilo. Princezna si ho vzala za muže. Od té doby se podle dohody Rozum Štěstí vždy vyhýbá.

Hlavní motiv se v zásadě ve filmové podobě neliší. Základem je sázka Rozumu a Štěstí. Rozum propůjčí rozumové schopnosti moudrého krále Ctirada vesnickému chlapci Matějovi ze sousedního království. Ten se vydává do světa hledat štěstí. Zůstává však hned ve Ctiradově království. Když potká Pavlítku, do které se zamiluje, netuší zprvu, že je princeznou. Přijme od ní místo zahradníka. V tomto okamžiku vstupuje do děje nová postava, která v literární podobě není, Závist. Vystupuje ve dvou podobách: ve své pravé podobě jako odpudivá a zlá stařena, ale okolí klame coby hodná královská příbuzná. Poté, co se dozvídá, že se Pavlínka zamilovala do chytrého Matěje, dělá vše pro to, aby se ho zbavila. Nakonec se Závisti podaří dostat Matěje do vězení. Pavlínka odtud svého milého vysvobodí a odvede k tetičce Závisti. Ta ho však připraví o život a hodí do jezírka v lese. V tomto okamžiku se scházejí Rozum a Štěstí. Štěstí Matěje vzkřísí, ten se vrací do zámku. Protože se ale Závist nechce vzdát, vezme na sebe Pavlínčinu podobu a Pavlítku nechá coby Závist vyhnat ze zámku. Matěj však i na tuto lest přijde, vezme si Pavlítku za ženu a té se vrací její podoba princezny. Závist

z království zmizí. Pohádka končí tím, že Rozum zůstává bez rozumu, protože ho musel dát králi. Oproti literární předloze totiž jeden člověk musí o rozum přijít, aby ho mohl jiný získat.

3.5.1.3 *Specifika zpracování*

Pohádka Rozum a štěstí patří do sbírky Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních, která vyšla poprvé v roce 1865. Karel Jaromír Erben ve svém díle čerpal z lidových tradic. Stejně tak tomu bylo v případě pohádek. Inspiraci našel především v Miletíně a jižních Čechách, kde sbíral lidová vyprávění, která pak zpracovával. Později pro Erbena znamenaly pohádky únik od reality Bachova absolutismu. Jistý politický podtext má také Rozum a štěstí. Ve chvíli, kdy král nechce dát Vaňkovi princeznu za ženu, vyslovuje Vaněk zásadní myšlenku. Pokud král chce, aby ostatní dodržovali jeho zákony, musí je dodržovat i on sám.³⁵ Ve filmu se politický podtext neobjevuje. Toto zpracování plní především funkci relaxační, čemuž je vše podřízeno.

Podobně jako u Potrestané pýchy a Pyšné princezny dochází v Rozumu a štěstí a Nesmrtelné tetě k posunu na rovině základního motivu. Ve filmu totiž nestojí v dějovém centru pouhá sázka Rozumu a Štěstí, ale především působení mocné Závisti, která se v literární předloze vůbec neobjevuje.

Děj v literární podobě není po vzoru lidových tradic komplikovaný a neobjevuje se zde mnoho postav. Karel Jaromír Erben se zabýval studiem pohádek a stanovil soubor pravidel, na jehož základě pohádky vznikají. Proto se i v Rozumu a štěstí objevují určité zákonitosti. Nic se neděje bez příčiny. Příběh ve filmu však takto jednoduše vystavěn není. Větší množství postav a náhlých zvrátů znemožňuje divákovi snadnou orientaci. Především postavy

---

³⁵ Srov. Dolanský, Julius. Karel Jaromír Erben. 1.vydání. Praha : Melantrich, 1970, s. 271.

Závisti a zhlouplého krále Ctirada jsou ve filmu aktéry v mnoha komických situacích.

Jazyk v knize koresponduje s obsahem. Je prostý a úsporný, převažují jednoduché věty, případně souřadná souvětí. Časté jsou knižní výrazy (např. *rmoutil se, panna*)³⁶ a v dnešní době méně používané tvary slov (např. *rozmyslil, vida*)³⁷. V mnohem větší míře než literární předloha film využívá bohatých dialogů v situacích všedního dne. Nedílnou součástí je situační humor, například při záměně šlechticů za prostý lid.

3.5.1.4 Shrnutí

Při komparaci pohádky *Rozum a štěstí* a její filmové adaptace *Nesmrtelná teta* jsme došli k závěru, že ve výchovném a vzdělávacím procesu je možné využít obou forem. Domníváme se však, že pro dětského recipienta je nepochybně vhodnější knižní podoba. Karel Jaromír Erben stručně a jednoznačně vypráví příběh, v němž hlavní hrdina sice s pomocí osudu, ale i vlastním přičiněním získá své štěstí. Naplněna je fantazijní a výchovná funkce.

Nesmrtelná teta si klade za cíl pobavit co nejširší spektrum diváků. Vedle fantazijní a relaxační funkce se funkce didaktická jeví jako potlačená. Jak je již výše zmíněno, je narušena i původní fabule, takže není vždy zcela zřejmé, v jakém příčinném sledu se události odehrávají.³⁸

Některé pasáže filmu jsou rozporuplné a mohou hrdinu, který je potenciálním vzorem pro dětského diváka, stavět do nepříznivého světla. Například Matěj poté, co vyslechne královy rádce, jak připravují zradu, je udá, aby z toho měl sám prospěch. Jeho následné vsazení do vězení vedle těch, kteří

---

³⁶ Erben, Karel Jaromír. *Zlatovláska a jiné české pohádky*. 3. vydání. Praha : Albatros 1977, s. 124.

³⁷ Erben, Karel Jaromír. *Zlatovláska a jiné české pohádky*. 3. vydání. Praha : Albatros 1977, s. 122.

³⁸ Např. každý druhý šlechtic musí být oděn v chudých šatech; tetička Závist je opilá a další.

zradili, je možné chápat jako logický důsledek nesprávného počínání. Kladná postava se na okamžik dostává na úroveň postav záporných.

Na jiných místech filmového zpracování je výchovná funkce pohádky zcela opomenuta. Zatímco bychom očekávali, že divákům je předložena filozofie o tom, že každý se v životě musí o úspěch přičinit, Matěj ho dostává zadarmo s rozumem. V literární předloze se chtěl Vaněk, který k rozumu přišel, učit zahradníkem. Matěj ve filmové podobě odchází na zámek s tím, že ti, co nic neumějí, se stávají králem.

Ve vyučovacím procesu je možné pracovat s filmovou i literární podobou díla. V hodinách slohu lze využít složitého děje komplikovaného mnoha zápletkami k převyprávění, filmové zpracování využít při obohacování literární předlohy o dialogy. Toto se dá začlenit do výuky mluvnice při procvičování přímé a nepřímé řeči.

3.6 Shrnutí

V této části práce jsme se zabývali literárními podobami pohádek a jejich filmovými adaptacemi natočenými ve druhé polovině 20. století. Na základě rozboru a komparace byla vybrána díla, o nichž jsme se domnívali, že se dají využít pro projekt představený v následující části. Došli jsme k závěru, že jako naprosto vyhovující pro začlenění do výuky se jeví literární předloha *Tři veteráni* Jana Wericha a její filmové zpracování. Pro využití v hodinách češtiny právě ve Werichově díle najdeme různé vrstvy slovní zásoby. Je možné pracovat se slovní zásobou vymezenou časovou platností³⁹ a příznakem expresivnosti⁴⁰. Mistrné vypravěčské umění, jazyková vytríbenost,

---

³⁹ Např. archaismy (střevíc, hvozd, vyňal).

⁴⁰ Např. slova kladně citově zbarvená (melodrámeček, harfinka, mužík).

bohatá slovní zásoba nabízí množství variant v hodinách českého jazyka a literatury. Ze Třech veteránů se dá čerpat mnoho námětů, které lze aplikovat i v mezipředmětových vztazích. Například v hodinách občanské nauky.

4 Projekt

4.1 Úvod

Druhá část diplomové práce je praktická. Chtěli jsme vyzkoušet, zda se dá v praxi využít práce s filmovou adaptací a její pomocí dovést děti ke knize.

Jako téma projektu byli vybráni Tři veteráni, pohádka Jana Wericha, jehož sté výročí narození připadlo na rok 2005. Práce na projektu byla rozdělena do několika fází.

V první části v rámci tří vyučovacích hodin českého jazyka jsme chtěli připomenout život a dílo Jana Wericha, seznámit žáky se základními pojmy kolem filmu.

Druhá fáze spočívala v samostatné práci žáků na vlastním scénáři podle literární předlohy. V našem plánu jí byly věnovány dvě hodiny slohu.

Ve třetí části měla být natočena zkrácená filmová verze pohádky Tři veteráni.

Do projektu byli zapojeni žáci sedmé třídy Základní školy v Liberecké ulici v Jablonci nad Nisou. Jeho cílem bylo najít nové možnosti využití filmových adaptací literárních děl ve vyučovacím procesu. Dospěli jsme k závěru, že využití vhodných metod motivuje děti nejen při hodinách výuky literatury, mluvnice a slohu, ale i v dalších předmětech. Například v hudební výchově, výtvarné výchově a jiných. Dochází tak k uplatňování mezipředmětových vztahů.

4.2 Realizace projektu

Projekt byl realizován v době od 21. ledna do 29. června 2005. Probíhal během jedné hodiny literatury, jedné hodiny komunikace⁴¹, jedné hodiny

---

⁴¹ Na ZŠ Liberecká v Jablonci n. N. je jedna hodina českého jazyka týdně věnována komunikaci.

mluvnice a dvou hodin slohu. Dále pak byla jedna hodina českého jazyka (komunikace) týdně věnována zkouškám a přípravám na natáčení filmu.

Při přípravě vyučovací hodiny byl kladen velký důraz především na pestrost a časové rozvržení jednotlivých činností. Alternativní metody výuky českého jazyka jsou v dané třídě běžnou praxí.

Na základě získaných zkušeností jsme plánovali hodinu tak, aby se žáci aktivně zapojovali do činností v maximálně možném čase a samotný výklad jsme se snažili omezit na nezbytně nutnou dobu.

Neméně důležitou součástí přípravy byl výběr úkolů, které žáci plnili mimo vyučování. Každá vyučovací hodina byla vyhodnocena z hlediska dosažení požadovaných cílů, dodržení časového harmonogramu hodiny, aktivity dětí a míry jejich vzájemné spolupráce.

4.2.1 Hodina literatury

4.2.1.1 Plán hodiny

Cíl:

Zopakovat literární žánr pohádka a její rozdělení, představit žákům ve stručnosti život a dílo Jana Wericha se zaměřením na dílo konkrétní, seznámit žáky s projektem.

Aktivita:

Při přípravě vyučovací hodiny jsme se snažili plánovat aktivit více z důvodu možnosti alternace. Důležitá pro nás byla především motivace žáků. Přesto, že jsme kolektiv třídy znali z předchozí praxe, nedokázali jsme předem zhodnotit, u které z aktivit využijeme plánovaný čas a která si naopak vyžádá času více. Takovéto vyhodnocení předpokládá dokonalou znalost úrovně vědomostí žáků. Toto jsme nemohli obsáhnout během několika hodin praxe.

a) Hra

Vyučující představuje mluvčího slavné filmové herečky, kterou je jedna z žákyň. Je uspořádána tisková konference, při níž ostatní žáci vystupují jako

novináři. Je jim nabídnuta ukázka z nejmenovaného filmu. Poté jsou seznámeni s představitelkou ústřední postavy zmíněného snímku. Jejich úkolem není říci konkrétní název filmu, nýbrž pomocí otázek zjistit, o jaký žánr se jedná. Mluvčí, který se snaží vyhnout senzaci okolo utajovaného natáčení, smí tedy odpovídat pouze ano – ne. Po splnění úkolu se mluvčí změní ve fotografa a zdokumentuje tiskovou konferenci (viz příloha č. 1).

b) Metoda otázek a odpovědí

Vyučující klade otázky týkající se pohádek, jejich rozdělení, které je uvedeno níže v zápisu z hodiny, a autorů. Žáci ústně odpovídají. Důležité body jsou zapisovány na tabuli. Žáci si tímto opakují a současně doplňují své znalosti.

c) Poznávání ukázky

Vyučující přečte krátký úryvek z knihy. Žáci mají za úkol poznat, o kterou pohádku, popřípadě i knihu a autora se jedná.

d) Představení knihy

Vyučující seznámí žáky s knihou Fimfárum.

e) Výklad

Vyučující ve zkratce představí život a dílo Jana Wericha. Na tabuli doplní zápis k vyložené látce. Z časových důvodů doporučujeme zpětný projektor, případně zápis předem namnožený s možností vlepění do sešitů.

(Zápis viz příloha č. 2)

f) Práce s textem

Žáci mají k dispozici úryvek z pohádky Tři veteráni (viz příloha č. 3), který nahlas čtou. Následuje diskuse nad ukázkou. Cílem diskuse je zjistit, jak žáci pochopili text.

g) Inscenační metoda

Při popisování děje pohádky vyučující určí tři chlapce a jednu dívku. Chlapci jako veteráni mají podle svého uvážení zaujmout dívku jako princeznu při námluvách (viz příloha č. 4). Princezna pak zvolí toho nejlepšího.

h) Seznámení s projektem

Vyučující třídu ve stručnosti seznámí s projektem a jeho cílem. V poslední části hodiny také zadá domácí úkol, zhlédnutí filmu Tři veteráni.

Pomůcky:

Na hodinu je třeba si připravit fotoaparát, aby bylo možné zachytit tiskovou konferenci a fotografie pak popřípadě přidat k výsledku projektu, dále knihu Fimfárum a okopírované texty (úryvek z pohádky Tři veteráni).

4.2.1.2 Reflexe

Poněkud neobvyklým úvodem hodiny, hrou na natáčení a novináře, se podařilo získat zájem dětí. Na druhé straně však tato činnost částečně rozptýlila jejich pozornost, což bylo příčinou časové tísně, která se projevila na konci hodiny. Cílem hry bylo naladit žáky a získat si jejich pozornost. Zároveň však tato část hodiny plnila i funkci rétorického výcviku.

S charakteristikou pohádky a jejím rozdělením žáci neměli větší potíže, neboť šlo o opakování látky z nižšího ročníku. Náročnější se ukázala identifikace ukázky. Téměř polovina žáků znala název pohádky, ale pouze jeden žák věděl, že úryvek je z knihy Jana Wericha Fimfárum. Tento pohádkový soubor zná převážná část dětí jen díky filmové podobě. Potvrzuje to naši hypotézu z úvodu práce, že děti spíše než literární předloha zaujme její filmová adaptace.

Jelikož je život a dílo Jana Wericha látkou probíranou již v nižších ročnících, jevil se rozhovor v tomto případě jako nejvhodnější metoda. S ohledem na časovou náročnost jsme však zvolili metodu méně atraktivní, avšak také mnohem méně náročnou na čas, metodu monologickou – výklad.

Po přečtení ukázky se rozvinula diskuse. Děti měly říci, který z kouzelných předmětů by si vybraly a také zdůvodnit proč. Diskuse na toto téma by především v hodinách občanské výchovy mohla pomoci žákům při utváření jejich hodnotové orientace.

Inscenační metoda při popisování děje oživila hodinu. Čtyři vyvolaní žáci si měli vyzkoušet práci herce a při tom improvizovat. Tento krok byl časově náročnější, než se původně jevil. U dětí však vyvolal zájem. Podařilo se koncentrovat jejich pozornost a seznámit je se samotným projektem.

Před zadáním ne zcela standardního domácího úkolu bylo třeba vyřešit otázku dostupnosti filmu. Žáci měli zhlédnout film v menších skupinkách ve svém volném čase. K dispozici bylo pět videonahrávek. Forma domácího úkolu nevyžadovala promítání během vyučování českého jazyka. Není však možné tohoto způsobu využít vždy. V našem případě jsme vycházeli ze získaných zkušeností s dětmi v této třídě a informací vyučující, která nám potvrdila, že děti přistoupí k úkolu zodpovědně.

Při přípravě se nepodařilo správně rozvrhnout čas na jednotlivé činnosti v hodině. Především praktické části, do kterých se děti aktivně zapojovaly, přesáhly vymezenou dobu. Pozitivně lze hodnotit způsob, jakým se děti podílely na průběhu hodiny. Je pravděpodobné, že toto bylo důsledkem vhodného výběru činností. Celkově se podařilo naplnit očekávané cíle hodiny.

4.2.2 Hodina mluvnice

4.2.2.1 Plán hodiny

Cíl:

Hodina byla zaměřena na obohacování slovní zásoby. Rozbor textu měl žákům odhalit charakteristické rysy jazyka, který použil Jan Werich v pohádce Tři veteráni a jehož znalost byla základním předpokladem pro tvorbu scénáře.

Aktivity:

a) Samostatná práce

Žáci rozebírají první souvětí textu Tři veteráni (viz příloha č. 5). Jejich úkolem je určit věty hlavní a věty vedlejší, jednu vedlejší větu převést na větný člen, určit spojky souřadící a podřadící, dále určit slovní druhy, najít v určené větě základní skladební dvojici a určit čtyři větné členy. Jeden žák

je z uvedeného jazykového rozboru klasifikován u tabule – komplexní opakování učiva.

b) Výklad

Vyučující seznámí žáky s přesnou definicí, kterou zapíše na tabuli. Vysvětlí rozvoj slovní zásoby, k čemuž děti mohou uvádět vlastní příklady.

Představí tři základní způsoby tvoření slov

- odvozování
- skládání
- zkracování

Zápis (viz příloha č. 6) je namnožen a žákům rozdán. Ti si ho nalepí do sešitu.

c) Samostatná práce

Žáci jsou rozděleni do dvojic. S pomocí slovníku spisovné češtiny, slovníku cizích slov a etymologického slovníku mají za úkol:

- vyhledat v textu pět slov zastaralých a zjistit jejich původ
- najít dvě slova nová
- najít dvě slova přejatá a zjistit, z kterého jazyka pocházejí
- vyhledat šest slov, jež vznikla odvozováním a určit, zda pomocí předpony, přípony nebo koncovky
- najít složeninu

Pro názornost zadá vyučující v úvodu práce výraz, jež některý z žáků na ukázkou vyhledá ve slovníku.

d) Společná kontrola

V závěru hodiny je samostatná práce společně zkontrolována.

e) Domácí úkol

Hodina je zakončena zadáním domácího úkolu. Žáci mají vycházet z téhož textu. Úkolem je charakterizovat jazykové prostředky, jež používá Jan Werich ve své pohádce, se zaměřením na to, zda jsou v textu použity spíše jednoduché věty, souvětí či větné ekvivalenty, na určení typu vět (tázací, rozkazovací), použití nespisovných slov a nalezení zdvořilých, případně dalších v tomto textu výrazných jazykových prostředků.

Pomůcky:

V hodině se pracuje s učebnicí, okopírovanými texty, které mají žáci k dispozici již z hodiny předchozí, se slovníkem spisovné češtiny, etymologickým slovníkem a slovníkem cizích slov.

4.2.2.2 Reflexe

Naladění žáků na hodinu mluvnice jazykovým rozborem se ukázalo jako vhodná volba. Bylo nutné věnovat patřičnou pozornost výběru souvětí. V našem případě úlohu zvládli žáci bez větších problémů.

Forma výkladu se u tématu změny ve slovní zásobě osvědčila. Jednou z nevýhod této metody je pasivita žáků. Přes tento fakt bylo možno žáky zapojit, když na základě vykládané látky dedukcí vyvozovali vlastní příklady. Volba uvedených příkladů byla správná. Bylo z ní zřejmé, že žáci látku chápou.

Jako velmi vhodná se také ukázala práce žáků ve dvojicích. Tento způsob práce je mnohem oblíbenější než práce samostatná, děti jsou při ní aktivnější a koncentrovanější, což se projevilo i na zapojení méně aktivních dětí. Úkoly děti vypracovávaly se zaujetím, snažily se co nejvíce pracovat se slovníky.

Při hodnocení druhé vyučovací hodiny je potřeba konstatovat, že se nepodařilo naplnit její cíl, jelikož plánované časové rozvržení neodpovídalo skutečnosti. Nestihli jsme zkontrolovat samostatnou práci dětí, což bylo možné vidět jako demotivující. Na druhé straně souvisela samostatná práce s uloženým domácím úkolem. Díky tomu jsme v následující hodině provedli společnou kontrolu a mohli toto téma uzavřít jako celek.

4.2.3 Hodina komunikace

4.2.3.1 Plán hodiny

Cíl:

Seznámit žáky s prostředím filmu a pojmy s tím spojené, přiblížit základní činnosti, vymezit obsah filmových profesí a způsob vzniku filmu.

Aktivity:

a) Kontrola domácího úkolu

V úvodu provede vyučující se žáky kontrolu domácího úkolu, který ještě souvisí s látkou z minulé hodiny. Poté shrne poznatky ze samostatné práce a domácího úkolu.

b) Kladení otázek

Vyučující se přesvědčí, zda žáci dokáží charakterizovat Werichův jazyk v pohádce *Tři veteráni*. Žáci si doplní zápis z hodiny literatury (viz příloha č. 7).

c) Řečnické cvičení

Úkolem řečnického cvičení je navození probíraného tématu. Slouží jako příprava na herecké výkony. Vyučující navrhne téma např. „*V jakém filmu byste chtěli hrát a proč?*“, případně „*Jakou roli byste chtěli hrát ve Třech veteránech?*“ a jeden nebo více žáků postupně na dané téma hovoří.

d) Metoda otázek a odpovědí

Děti mají na lavicích rubem vzhůru soupis základních filmových profesí. Vyučující vhodnými otázkami dovede žáky k tomu, aby sami dokázali vyjmenovat alespoň základní filmové profese a říci, co je náplní jejich práce. Dobrovolník přitom zapisuje všechny zmíněné profese na tabuli. Žáci porovnají seznam na tabuli se soupisem, který mají k dispozici od vyučujícího. Za domácí úkol pak mají soupis prostudovat (viz příloha č. 8).

Pomůcky:

Žákům jsou k dispozici texty z předchozích hodin. Dále je nutné připravit seznam základních filmových profesí s krátkým vysvětlením a namnožit ho pro celou třídu.

4.2.3.2 Reflexe

Z důvodu nedodržení časového plánu musela být kontrola domácího úkolu spojena s kontrolou samostatné práce z minulé hodiny. Toto řešení se nabízelo, jelikož spolu obě úlohy úzce souvisely. Řešení žáků byla vesměs správná. Nejasnost se vyskytla pouze u slov vzniklých odvozováním, konkrétně koncovkou. Naopak překvapivě kladně lze hodnotit práci se slovníky, s níž nebyly žádné potíže. Žáci ji ovládali dokonale. V této fázi tedy bylo možné uzavřít téma minulé hodiny, čímž byl dodatečně naplněn i její cíl.

Ukázalo se, že řečnické cvičení je u žáků oblíbená aktivita. Splnilo tedy svůj účel, vzbudilo jejich zájem a uvedlo téma film.

Z další činnosti bylo patrné, že se žáci o film hodně zajímají. Jmenovali celou řadu pojmů, které dokázali bez problémů vysvětlit. Zapojila se celá třída. Domácí úkol pak v podstatě nebyl nutný, neboť třída měla až překvapující přehled o filmu a filmových pracovnících.

4.2.4 Hodiny slohu

4.2.4.1 Plán hodiny

Cíl:

V první hodině slohu bylo cílem seznámit žáky s podobou scénáře a zákonitostmi jeho psaní. V další hodině měl být vytvořen scénář podle literární předlohy.

Aktivity:

a) Metoda rozhovoru

Vyučující položí otázku, co je to scénář. Poté se společně s žáky snaží dobrat co nejpřesnější charakteristiky.

b) Práce s knihou

Vyučující poskytne žákům knihu z encyklopedické řady malých labyrintů obsahující hesla z dějin, vývoje i teorie filmu, Malý labyrint filmu. Žáci si ho prohlédnou. Jeden vyvolaný žák z něj přečte nahlas definici scénáře. Za účelem ověření správného pochopení mají žáci za úkol vysvětlit přečtenou definici vlastními slovy.

c) Práce s učebnicí

Žáci mají k dispozici čítanky pro 8. ročník⁴², které obsahují ukázkou ze scénáře snímku Kolja, a to jak literárního, tak technického. Část scénáře je přečtena nahlas.

d)) Metoda otázek a odpovědí

Vyučující se ptá, žáci odpovídají. Na základě správných odpovědí je jim objasněno, jak má scénář vypadat, co má obsahovat. Na tabuli vyučující napíše důležité body (viz příloha 8). Doporučujeme použít zpětný projektor.

e) Výklad

Vyučující ve zkratce představí žákům postup natáčení od vyhledání námětu po vytvoření kombinované kopie zvuku a obrazu. Žákům jsou rozdány připravené seznamy základních filmových pojmů se stručným vysvětlením.

f) Samostatná práce

Úkolem žáků je vytvořit scénář podle literární předlohy – pohádka Tři veteráni. Mají možnost výběru, zda budou psát scénář literární nebo technický.

---

⁴² Soukal, Josef. Čítanka, literární výchova pro 8. ročník ZŠ. 2. vydání. Praha : SPN, 1996.

Žáci jsou rozděleni do tří větších skupin. Vyučující navrhne rozdělení, žáci si pak mohou vybrat roli i skupinu. Každá skupina pracuje s osmi až jedenácti stranami textu, podle kterého bude tvořit scénář.

Další hodina českého jazyka je pak celá věnována tvorbě scénáře (viz příloha č. 9).

g) Práce s počítačem

Žáci, kteří jsou s prací včas hotovi, mohou v počítačové učebně přepsat scénář do elektronické podoby. Ostatní dostanou přepis za domácí úkol.

Pomůcky:

V hodině by měl být k dispozici alespoň jeden Malý labyrint filmu, který je třeba si předem opatřit, a do každé lavice čítanka pro 8. ročník. Žádoucí je také sestavit a okopírovat seznam základních filmových pojmů.

4.2.4.2 Reflexe

Podobně jako filmové profese dokázali žáci obecně popsat, co je to scénář. Bylo třeba upřesnit definici a druhy scénáře. Jelikož na pouze čtené vymezení pojmu se žáci nedokázali koncentrovat, použili jsme pro názornost ukázkou z čítanky vyššího ročníku.

Původním záměrem bylo přiblížit postup natáčení formou hry: žáci jsou rozděleni do skupin a jejich úkolem je srovnat ústřižky s jednotlivými kroky natáčení tak, jak navazují; vítězí skupina, která zadanou úlohu splní nejrychleji. Úkol by byl však příliš složitý a časově náročný. Výklad se v tomto případě ukázal jako příhodnější forma.

Při zadávání samostatné práce se třída shodla na literárním scénáři, rozděleném na levou a pravou stranu. Na levé straně jsou údaje o tom, kde se postavy nacházejí a co dělají, na pravé straně, co říkají.

Co se týká rozdělení do skupin, optimální počet by byl tři až pět žáků. Ovšem z důvodu hereckého obsazení jednotlivých rolí v připravovaném natáčení byly vytvořeny pouze tři osmi- až devítičlenné skupiny.

S předběžným rozdělením souhlasili téměř všichni. Někteří odmítli role z důvodu ostychu. To se ale v průběhu práce na projektu změnilo.

Práci ve skupinách si žáci ještě sami rozdělili do dvojic či trojic, které vždy zpracovávaly jednu až dvě strany textu. Později scénář společně upravili tak, aby jednotlivé části navazovaly. Našli si tedy svůj způsob řešení úkolu.

Hodiny práce na scénáři probíhaly v konečné fázi podle časového plánu. Problém dětem činilo pouze převádění textu do přímé řeči. Bylo třeba vysvětlit, že při tvorbě scénáře je nutné myšlenkové pochody jednotlivých postav převádět do přímé řeči, aby se neztrácely souvislosti děje. A zároveň, že převod do přímé řeči nemusí být doslovný, musí z něj však být zřejmé, oč se jedná. Při další realizaci doporučujeme zaměřit se na to již při výuce, například místo slovtvorby.

Je třeba zdůraznit, že při pokusu upravit literární dílo do filmové podoby se nejednalo o adaptační proces v pravém slova smyslu. Podle Radomila Nováka má totiž adaptační proces dvě základní fáze, a to pochopení předlohy a interpretace předlohy, na jejímž základě má vzniknout osobitá forma předlohy se subjektivním přínosem jejího autora. My jsme pouze napodobili ve zkrácené formě již existující filmovou verzi díla.

4.2.5 Nácvič

4.2.5.1 Plán

Cíl:

Během šesti vyučovacích hodin si žáci osvojí role, v rámci přípravy na natáčení nacvičí divadelní představení.

Postup:

a) Text

Žáci se z vytvořeného scénáře naučí text své postavy.

b) Zkoušení na představení

Žáci si osvojí způsob práce na divadelním představení. Důležité je dbát na tempo řeči, postavení k divákovi, prožívání hraného, což bylo trénováno dílčími aktivitami během předchozích hodin (viz příloha č. 10).

c) Kostýmy, rekvizity a kulisy

Vyučující i žáci opatří, případně vyrobí kostýmy a rekvizity, o které se pak starají určení kostyméři a rekvizitáři. Kulisy si žáci vypůjčí, méně náročné vyrobí v hodině výtvarné výchovy.

d) Příprava na představení

V rámci výtvarné výchovy žáci vyrobí pozvánky na představení, včetně plakátu, kde je uvedeno datum a místo konání, čas konání, herecké obsazení, režie. Formu pozvánky lze probrat v hodině slohu. Vyučující zajistí místo konání představení.

e) Divadelní představení

Pověření žáci pod dozorem pedagoga připraví místnost, kde se bude představení hrát. Jeviště se upraví dle potřeb, rozestavějí se jednotlivé kulisy, připraví rekvizity. Dvě žákyně za pomoci pedagogů organizují usazení obecnstva. Představení je zahájeno gongem, případně zvukem jiného bicího nástroje. Na závěr představení se účinkující snaží zapojit i obecnstvo a společně zpívají píseň *Není nutno*.

4.2.5.2 *Reflexe*

V tomto školním roce byl český jazyk dotován pěti vyučovacími hodinami týdně, což nám umožnilo v rámci projektu zrealizovat ještě jeden vedlejší produkt - divadelní představení pro první ročníky Základní školy Liberecká v Jablonci nad Nisou. Děti si přitom mohly vyzkoušet práci se scénářem, který si v hodinách českého jazyka samy vypracovaly. Ve spolupráci s vyučující jsme zkoušeli na divadelní představení každý druhý týden místo jedné hodiny českého jazyka. Kostýmy, rekvizity a kulisy účinkující sehnali sami, část zapůjčila škola.

Zkoušení na představení bylo zároveň přípravou na natáčení. Ze začátku děti pracovaly se scénářem, který se postupně stával jen lehkou oporou a později při natáčení ho už vůbec nepoužívaly. Oproti původní podobě nastalo mnoho změn, které do scénáře nezaznamenávaly. Tedy scénář, na jehož základě měl film vznikat, se stal oproti předpokladům pouze jakýmsi odrazovým můstkem.

První hodina byla uvolněná. Začalo se zkoušet, ale většina žáků ještě neuměla text. Museli ho tedy číst, což se projevovalo na hereckém výkonu. Funkci režiséra plnil vyučující.

Nácvik probíhal od 9. února do 20. dubna 2005, vždy po jedné hodině každý druhý týden. Během této doby se žákům podařilo nazkoušet zkrácenou verzi pohádky Tři veteráni, kterou zahráli jako divadelní představení dětem z prvních a druhých tříd. Velký úspěch představení a nadšení diváků bylo impulsem, který děti motivoval k další práci na projektu.

4.2.6 Natáčení

4.2.6.1 Plán

Cíl:

Natočit zkrácenou filmovou verzi pohádky Tři veteráni.

Postup:

a) Rozvržení

Vyučující společně se žáky rozplánují natáčení. Stanoví přibližné trvání natáčení, vyberou exteriéry, určí, v jakém pořadí se budou scény natáčet, a rozdělí další funkce při natáčení. Režisérem je vyučující. Dále je vybrán kameraman, střihač, skript. Tyto funkce zastávají většinou žáci, kteří neúčinkují ve filmu. Je žádoucí přihlédnout k zájmům a dovednostem vybraných jedinců.

b) Práce ve skupinách

Obsazení v jednotlivých scénách odpovídá skupinám, do nichž byli žáci rozděleni již při tvorbě scénáře. Natáčení se vždy účastní celá třída.

c) Střih

Určený střihač převezme od kameramana veškerý materiál a upraví film do konečné podoby. K tomu lze využít mimoškolních zájmových kroužků, případně je možné tuto práci zadat odborníkům.

d) Film

Nakonec třída společně s vyučujícím a všemi, kdo se na filmu podíleli, snímek zhlédne a zhodnotí práci i její výsledek.

4.2.6.2 *Reflexe*

Natáčení filmu bylo rozvrženo do tří dnů. Začalo 20. června 2005. Druhou polovinu června si vybrali sami žáci, jelikož v mnohých předmětech již byla uzavřená klasifikace a měli tudíž mnohem více volného času. Převážná většina natáčení mohla díky vstřícnosti a zaujetí aktérů probíhat mimo vyučování. Červen byl vhodným měsícem také kvůli teplému počasí. Většinou se pracovalo v exteriérech.

Při natáčení pracovali žáci ve skupinách, do nichž byli rozděleni již při tvorbě scénáře. Během přípravy filmu zájem o účinkování v něm stoupl, původní ostych zmizel a nakonec ve filmu nehráli pouze tři žáci z celé třídy. Rozdělení do skupin a obsazení více žáků do jedné role se osvědčilo, neboť zvyšuje aktivitu dětí.

První natáčení se konalo ve sportovním areálu Srnčí důl. Místa byla vybrána předem. Velkou výhodou bylo, že měli žáci za sebou již divadelní představení. Znali dokonale text a přesně věděli, co mají dělat. O kostýmy se starali dva žáci, kostyměři. Rekvizitář byl pouze jeden, neboť rekvizit bylo potřeba méně než na divadelní představení. V konečné fázi však každý dělal, co bylo potřeba. Některé děti inspirovalo prostředí k novým nápadům, které jsme se pak snažili zakomponovat do děje, a tak byly některé scény i několikrát

upravovány a obohaceny. Během dvou hodin jsme jich natočili pět (viz příloha č. 11).

Vše probíhalo bez větších potíží. Ukázalo se, že žáci dokáží spolupracovat a vzájemně se podpořit, jsou ochotni tolerovat názor druhých, což byly mimo jiné ty nejlepší předpoklady k úspěšnému dokončení projektu.

Další natáčení probíhalo 23. června 2005 v rámci vyučování. Na programu byly scény z hospody a z trhu (viz příloha č. 12). Všechny byly natočeny během jedné vyučovací hodiny. Výběr těchto exteriérů závisel na vzdálenosti od školy, neboť jsme byli časově omezeni. Dalším rozhodujícím faktorem byl vzhled a úroveň. Pivnice byla dobově zařízená a byly nám zapůjčeny další rekvizity. Scénu jsme museli několikrát opakovat, nejprve kvůli špatnému světlu, poté kvůli špatné kvalitě zvuku.

Rekvizity na trh byly na návrh jednoho z žáků zapůjčeny v obchodě s ovocem a zeleninou. Scény z trhu byly natočeny v malém parku s několika lavičkami. Žáci oslovili i kolemjdoucího, který se hodil do záběru. Tuto skutečnost považujeme za důležitou, jelikož komunikovali i s jinými lidmi než se svými spolužáky a učiteli. V této scéně se zapojila převážná část třídy, poskytla prostor i těm, kteří se ostýchali vystoupit před kameru. Scénu jsme museli vícekrát opakovat, neboť se nám nedařilo vyvážit zvuk s obrazem. Hlasy hlavních postav zanikaly v davu, jejich rozhovoru nebylo vůbec rozumět.

Po natočení poslední scény v tento den měli žáci možnost rozhodnout o dalším natáčení. Na výběr měli dvě varianty. Scény, odehrávající se na zámku, jsme mohli natočit v jedné restauraci v Jablonci nad Nisou. Druhá možnost byla jet 29. června na zámek Sychrov a točit tam. Den před vysvědčením si totiž žáci sami po dohodě s vyučujícím mohli vybrat, kam pojedou na exkurzi. Třída se jednoznačně rozhodla pro zámek Sychrov.

29. června se konalo natáčení na Státním zámku Sychrov (viz příloha č. 13). Po prohlídce jsme si pronajali místnost, která je určena k těmto účelům. Nejprve musel být upraven zámecký sál tak, aby vše odpovídalo původním

představám. Žáci připravovali exteriér, případně pomáhali účinkujícím s kostýmy.

Po neustálém opakování stejných částí bylo čím dál tím složitější natočit vyhovující scénu. Bylo třeba počítat se sníženou koncentrací žáků ke konci natáčení, a proto byly méně náročné scény filmovány jako poslední. Jelikož měl střihač dostatek materiálu, nebylo nutné, aby byly všechny záběry dokonalé. V našem případě měl stříh na starost žák, jehož koníčkem je práce s počítačovou technikou. Během prázdnin upravil celý film, sestříhal a přidal zvukové efekty. Ovšem vzhledem k tomu, že je to náročná práce, doporučujeme tento úkol zadat více žákům.

4.3 Výsledky projektu

Celý film jsme společně zhlédli po prázdninách. Žákům se jejich práce líbila a byli s ní velmi spokojeni. Výsledek je těšil o to více poté, co snímek viděli ještě někteří další vyučující a hodnotili ho kladně.

Obrazový průběh projektu, tzn. fotografie, i celý snímek byly zveřejněny na internetové adrese www.lenkajonasova.com (viz příloha č. 14) a byly volně ke stažení, což žáci uvítali.

Co se celkově projektu týká, naše původní představa byla natočit s žáky pouze jednu scénu filmu. Přitom měl každý zastupovat jednu filmovou profesi a vyzkoušet si tuto práci v praxi. Od tohoto záměru jsme upustili, neboť zájem o filmové role postupně vzrůstal a celý film samozřejmě poskytoval více prostoru pro více účinkujících. Motivací bylo i to, že děti nazkoušely divadelní představení. S ním sklidily úspěch u nižších ročníků. Proto všechny chtěly natočit film celý.

Přesvědčili jsme se o tom, že volba projektu jako alternativní metody kombinovaná s tradičními postupy se osvědčila. Práce na projektu všechny zúčastněné bavila a výsledný produkt to potvrzuje. Realizace byla možná především díky přístupu vyučující a školy celkově. Velkou roli ovšem také hrál

výběr třídy, s níž jsme projekt uskutečňovali. Žáci této třídy byli vybráni na základě zkušeností ze souvislé praxe. Při realizaci projektu jsme zjistili, že jsou kreativní, schopní, ochotní spolupracovat a v případě potřeby věnovat projektu i svůj volný čas.

Práce na projektu vyžadovala spoustu času a základním předpokladem úspěšného dokončení byla vzájemná spolupráce nejen se žáky, ale i s ostatními učiteli. V případě projektu Tři veteráni nám velmi pomohla vyučující českého jazyka⁴³, která alternativní metody při výuce sama využívá a zná účinky jejich aplikování v praxi.

Pozitivní vliv projektového vyučování je obecně spatřován v motivaci k samostatné práci, ve vyhledávání, třídění a využívání informací, v možnosti uplatnění se podle svých schopností, aktivnějším přístupem, ve zvýšené koncentraci, v samostatnějším rozhodování, osvojení si plánování a dalších. Toto jsme v průběhu projektu ověřili a potvrdili.

Práci s filmovými adaptacemi ve vyučovacím procesu lze doporučit, jelikož žákům je film blízký. Je-li vybrán náležitý snímek, vzbuzuje u nich velký zájem. Při správném využití je pak učí vyhledávat, třídít a využívat informace, učí je vnášet do práce nové myšlenky a nápady. Lze říci, že pokud zvolíme správné vyučovací metody, žáci ochotně pracují s literární předlohou. Pomocí reflexe ve formě diskuse můžeme tak podnítit zájem dětí o četbu.

---

⁴³ Mgr. Jaroslava Pokorná

5 Závěr

Film a televize jsou nedílnou součástí života dětí. Tato diplomová práce se snažila najít způsob využití a začlenění filmu do vyučovacího procesu a jeho spojení s literární předlohou.

Jak bylo výše uvedeno, cílem první části diplomové práce bylo zjistit, v čem jsou rozdíly vlivu filmového zpracování a literární předlohy. Ukázalo se, že se liší především ve funkcích. U literární předlohy převažují funkce fantazijní a didaktická, ve filmovém zpracování je často akcentována funkce relaxační. Ve většině případů ale obojí podoba díla plní funkcí několik. Této skutečnosti lze využít ve školní praxi. Je však třeba zvážit, zda je adaptace přiměřená a vyhovuje stanoveným cílům. V případě, že ano, jeví se propojení literatury a filmu při výuce jako velice příhodné. Při učení je využito více smyslů.

Na základě poznatků z první části práce bylo vybráno téma projektu. Mnohostranně využitelná se ukázala adaptace pohádky Tři veteráni, která je v souladu s původním dílem. Také proto jsme ji zvolili jako námět pro projekt, což se nám osvědčilo. Náležitou pozornost jsme věnovali i výběru třídy, v níž byly děti navyklé na alternativní způsob výuky. Tento fakt, schopnost a ochota dětí na projektu spolupracovat i mimo vyučování nám umožnily zvládnout naplánované aktivity v tak krátkém časovém horizontu. Projekt je možné modifikovat dle potřeb jednotlivých třídních kolektivů, případně využít pouze jeho částí s cílem vyučovací proces zatraktivnit.

Podarilo se nám aplikovat v praxi představy o využití filmové adaptace v hodinách českého jazyka. Možné je však i propojení s jinými předměty. Na to je však nezbytný dostatek času. Proto je třeba projekt plánovat dlouhodoběji a pokud možno ve spolupráci s dalšími vyučujícími.

K rozvoji vědomostí a dovedností žáků byla využita literární i filmová podoba pohádky. Jejich prostřednictvím bylo zkoordinováno učivo se zájmy žáků.

Tato diplomová práce je určena studentům pedagogických fakult a budoucím pedagogům. Nastiňuje možnosti práce s filmem a využívá k tomu projektových metod, které lze aplikovat nejen na základní škole.

Projekt zde představený by se dal použít s případnými úpravami nejen na výše zmíněné, ale i na jiné filmové adaptace. Průběh a výsledky projektu je také možné představit například studentům FAMU, kteří mohou téma rozpracovat, případně natočit dokument. Žáci pak vidí další využití své práce, což působí jako silný motivační faktor.

Seznam pramenů:

1. Bernard, Jan; Frýdlová, Pavla. Malý labyrint filmu. 1. vydání. Praha : Albatros, 1988.
2. Bičíková, Magdalena. Laciná pohádka za velké peníze. *Lidové noviny*, 1993, roč. 6, č. 274, s. IV.
3. Březina, Václav. Lexikon českého filmu. 2000 filmů 1930 – 1996. 1. vydání. Praha : Cinema, 1996.
4. Cais, Milan starší; Cais, Milan mladší. Lubomír o sobě (a o bratru Oldřichovi). 1. vydání. Praha : CAMIS, 1998.
5. Čechová, Marie; Styblík, Vlastimil. Didaktika češtiny. 1. vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
6. Čeňková, Jana a kolektiv. Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury. 1. vydání. Praha : Portál, 2006.
7. Černoušek, Michal. Děti a svět pohádek. 1. vydání. Praha : Albatros, 1990.
8. Dokoupil, Blahoslav; Zelinský, Miroslav a kolektiv. Slovník české prózy 1945 – 1994. 1. vydání. Ostrava : Sfinga 1994.
9. Dolanský, Julius. Karel Jaromír Erben. 1. vydání. Praha : Melantrich, 1970.
10. Dolejší, Miroslav. Analýza 17. listopadu a změn ve východní Evropě v roce 1989. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.analyza.wz.cz/>
11. Drda, Jan. České pohádky. 10. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1990.
12. Erben, Karel Jaromír. Zlatovláska a jiné české pohádky. 3. vydání. Praha : Albatros, 1977.
13. Franz, Marie-Louise von. Psychologický výklad pohádek. Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie. 1. vydání. Praha : Portál, 1998.
14. Frühauf, Jiří. Tři veteráni. *Film a doba*, 1983, roč. 29, č. 5, s. 277-278.
15. Genčiová, Miroslava. Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu. 1. vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
16. Gronemeyer, Andrea. Film. 1. vydání. Brno : Computer Press, 2004.
17. Chaloupka, Otakar. O literatuře pro děti. 1. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1989.
18. Chaloupka, Otakar. Příruční slovník české literatury od počátků do r. 1945. 1. vydání. Praha : Adonai, 2001.
19. Chaloupka, Otakar. Rozvoj dětského čtenářství. 1. vydání. Praha : Albatros, 1982.

20. Kolektiv autorů pod vedením Menclové Věry. Slovník českých spisovatelů. 2. vydání. Praha : Libri, 2005.
21. Loudová, Jaroslava. Projektové vyučování a publicistický styl. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole : sborník prací z mezinárodní konference konané 28. března 2003 na Pedagogické fakultě UP v Olomouci*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 2003, s. 60-63.
22. Malinová, Klára. Zamyšlení nad jedním projektem. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole : sborník prací z mezinárodní konference konané 28. března 2003 na Pedagogické fakultě UP v Olomouci*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 2003, s. 64-66.
23. Mencl, Vojtěch a kolektiv. Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1990.
24. Merhaut, Václav. Jiří Weiss. 1. vydání. Praha : Československý filmový ústav, 1988.
25. Michalek, Boleslaw: Film. Umění ve vývoji. 1. vydání. Praha : Panorama, 1980.
26. Mojžíšek, Lubomír. Vyučovací metody. 2. vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1975.
27. Němcová, Božena. České národní báchorky a pověsti. DílII. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1927.
28. Němcová, Božena. Národní báchorky a pověsti. Svazek druhý. 2. vydání. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.
29. Neubauer, Zdeněk. Do světa na zkušenou čili O cestách tam a zase zpátky. 1. vydání. Praha : Doporučená četba, 1990.
30. Novák, Radomil; Gejgušová, Ivana. Adaptace literárního díla a její didaktické využití. 1. vydání. Ostrava : Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003.
31. Nytrová, Olga; Strachota, Václav. Králové, královny, princové a princezny českého filmu. 1. vydání. Praha : Formát, 1998.
32. Otruba, Mojmír. Božena Němcová. 1. vydání. Praha : Svobodné slovo, 1962.
33. Petty, Geoffrey. Moderní vyučování. 1. vydání. Praha : Portál, 1996.
34. Ptáček, Luboš. Panorama českého filmu. 1. vydání. Olomouc : Rubico, 2000.
35. Sladová, Jana. K využití filmové adaptace literárního díla v literární výchově. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole : sborník prací z mezinárodní konference konané 28. března 2003 na Pedagogické fakultě UP v Olomouci*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 2003, s. 152-153.

36. Soukal, Josef. Čítanka, literární výchova pro 8. ročník ZŠ. 2. vydání. Praha : SPN, 1996
37. Werich, Jan. Fimfárum.8. vydání. Praha : Albatros, 1997.
38. Zimová, Ludmila. Projektové vyučování jako pedagogický experiment budoucího učitele. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole : sborník prací z mezinárodní konference konané 28. března 2003 na Pedagogické fakultě UP v Olomouci*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 2003, s. 105-107.
39. Weiss, Jiří. Bílý mercedes. 1. vydání. Praha : Victoria publishing, 1995.
40. http://cs.wikipedia.org/wiki/Bo%C5%BEena_N%C4%9Bmco%C3%A1
41. Gabal, Ivan; Václavíková Helšusová, Lenka. Jak čtou české děti? [online]. Dostupné na WWW: http://www.knihzdar.cz/kzv/2005-02/gabal_helsusova_ctoudeti.htm.
42. <http://www.divadlo.cz/noviny/archiv2003/cislo10/dopisy.html>

Seznam příloh

1	PŘÍLOHA Č. 1 - TISKOVÁ KONFERENCE	64
2	PŘÍLOHA Č. 2 - ZÁPIS Z HODINY LITERATURY	65
3	PŘÍLOHA Č. 3 - ÚRYVEK Z POHÁDKY TŘI VETERÁNI	66
4	PŘÍLOHA Č. 4 – INSCENAČNÍ METODA PRÁCE	70
5	PŘÍLOHA Č. 5 - VĚTNÝ ROZBOR.....	71
6	PŘÍLOHA Č. 6 - ZÁPIS Z HODINY MLUVNICE.....	72
7	PŘÍLOHA Č. 7 - DOPLNĚNÍ ZÁPISU	73
8	PŘÍLOHA Č.8 – FILMOVÍ PRACOVNÍCI	74
9	PŘÍLOHA Č. 9 – CO JE TO SCÉNÁŘ	76
10	PŘÍLOHA Č. 10 - PRÁCE NA SCÉNÁŘI.....	77
11	PŘÍLOHA Č. 9 - NÁCVIK PŘEDSTAVENÍ.....	78
12	PŘÍLOHA Č. 11 - NATÁČENÍ EXTERIÉRŮ	79
13	PŘÍLOHA Č. 12 - NATÁČENÍ V HOSPODĚ A NA TRHU.....	81
14	PŘÍLOHA Č. 13 - NATÁČENÍ NA SYCHROVĚ.....	83
15	PŘÍLOHA Č. 14 - VZHLED WEBOVÝCH STRÁNEK	84

1 Příloha č. 1 - Tisková konference

Filmová hvězda představuje břišní tanec

Zaujatí novináři

2 Příloha č. 2 - Zápis z hodiny literatury

Zápis

Pohádka

= epický žánr, který podává nadpřirozené jevy jako skutečnost

- netýká se konkrétní události, místa a postav

- rozdělení:

a) lidové

b) umělé = autorské – např. K. Čapek, J. Werich

Jan Werich (1905 – 1980)

- od r. 1927 se věnoval divadlu

- s J. Voskovcem – autorská a herecká dvojice V+W

- herec, dramatik, scénárista, prozaik

- hry V+W: Balada z hadrů, Pěst na oko, ...

: Fimfárum – pohádkový soubor

- moderní pohádky

- vtip ← hra s jazykem, komediální nadsázka

- pohádka Tři veteráni

3 Příloha č. 3 - Úryvek z pohádky Tři veteráni

Text⁴⁴

„Halo, Buč! Nemáte oheň?“

Veterán otevřel oči. Před ním stojí mužík, téměř trpaslík. Červený kabát po kolena, bílou náprsenku a nad ní tvrdý límec s červenou kravatou. Smekl tyrolácký klobouček, oranžový jako pomeranč. Uklonil se a pravil, aniž vyňal cigáro z úst: „Hej, Buč, nemáte oheň?“

„Nejmenuju se Buč,“ povídá voják.

„Já vím, že se jmenujete Pankrác. Ale Buč je kratší,“ pravil mužík a usmál se.

Pankrác ukázal na skomírající ohniště. Mužík obratně uhlíkem připálil cigáro a rozdmýchal je do obláčku voňavého dýmu. Pod nosem měl černý knír.

„Nebyli tu mí dva bratříčkové?“ ptal se. „Ne? Však oni dojdou. Nechcete cigáro?“

„Kafe by bodlo,“ usmál se Pankrác.

„S rumem, nebo bez?“

„To je vtip?“

„A ne špatný!“ vykřikl mužík. Přitom vzal palcem a ukazováčkem klobouček a opatrně jej smekl. Na hlavě mu balancuje hrnek kávy. Rum zavoněl až k Pankrácovi.

„Cukr je v tom.“ Podává Pankrácovi a pokračuje: „Vánočku, nebo dort?“

„Dort.“

Mužík smekl podruhé, a na temeni dort.

Pankrácovi to najednou všechno přišlo k smíchu. Nejdříve se usmíval, pak smál, a teď se už i tiše řehťal. Mužík ožil. Běhal sem a tam dlouhými kroky s pažemi za zády a hovořil: „Mám radost, když vidím radost. Nejkrásnější hudba je lidský smích. Zasmějte se tak, abyste se za břicho popadal!“

A Pankrác se popadal za břicho. Musil. Protože mužík začal z kloboučku tahat všechno možné, a hlavně to, co Pankrác potřeboval: mýdlo, tabák, křesadlo, nové boty, džbán piva. Pak si mužík posadil klobouček na hlavu a pravil: „Další výhoda! Pomyslíte si, aby vás váš klobouček vynesl na větev, a jste na větvi!“ A byl na větvi

---

⁴⁴ Werich, Jan. Fimfárum. 8. vydání. Praha : Albatros, 1997, s. 126 – 132.

nad Pankrácem. Pokračoval z větve: „Chcete dolů, a jste dole!“ a stál vedle Pankráce.

„Přenesete vás na kraj světa!“ a posadil jej Pankrácovi na hlavu.

„Je vám dobře?“ ptal se.

„Akorát.“

„Je váš. A kdyby přišli bratříčkové, že na ně čekám pod frňákovníkem!“

„Kdeže?“

„Jako datlovník nebo fíkovník, tak frňákovník. Oni vědí kde,“ a zmizel v lese.

Pankrác chtěl jít za ním. Rum mu však zamotal hlavu. Byl rád, že neusnul dříve, než se zachumlal těsněji do pláště.

Když Servác se probudil zimou, našel ho spícího vsedě na pařezu. Rozhrábl oheň a ohlížel se, kde by našel suchou větvičku, když se mu zazdálo, že slyší z dálky zpěv.

Skutečně. Někdo hrál na harmoniku a zpíval si k tomu. Písničky bylo zprvu těžko rozumět, ale jak se zpěvák blížil, zpěv dostával smysl:

„...proč že si zpívám třeba v dešti?

Proč že mi ze zpěvu hlava třeští?

Dám vám odpověď jen v jedné větě:

Protože ...“

Z lesa se vynořil človíček. Spatřil Serváce a zmlkl, jako když utne. Servác se mu asi líbil, protože vycenil dvě řady bělostných perliček a dozpíval:

„...v jedné větě:

Protože já jsem tak rád na světě!“

Přistoupil blíž k Servácovi: „A ty ne, Serváci?“

Servác si ho prohlížel. Vypadá ten mužík jako sedláci kolem Neapole, pomyslel si. Také byl tak oblečený, košili s volnými rukávy a kolem krku šátek. Krátké kalhoty, punčochy a střevíce zmokřené noční rosou. Mladou tvář měl plnou vrásek. Od smíchu, ne od starostí. Hrál na italskou harmoničku koncertinu. Nepřestal ji šimrat hbitými prsty, takže jeho řeč byla vlastně veselý melodrámek říznutý písničkou:

„Kdyby se tu po mně ptal můj starší bratříček, áánéébo! kbyby mne tu snad hledal můj mladší bratříček, áánéébo! kdyby tu byli oba, vyřídíš jim doslova, ať přijdou tam, kde budu já.“

Servác, který do té chvíle mlčel, se usmál a pravil: „Pěkně zpíváte, panáčku.“

Mužík se na něho podíval a po chvíli pravil: „Taková chvála stojí za odměnu. Nastav dlaň.“

Servác nastavil dlaň. Mužík vyňal z kapsy krásně vyšívaný váček, zatřepal jím nad Servácovou dlaní. Každým třepnutím vypadl zlatáček, až měl Servác plnou hrst.

„Kolik se tam vejde?“ divil se Servác.

„Nekonečně. Líbí se ti?“

„Komu by se nelíbil?“

„Mně ne. Nech si ho,“ dal váček Servácovi do kapsy.

„Co ale budete dělat bez peněz?“ ptal se dobrák Servác.

„Já?“ smál se mužík. „Nic. Já nic nedělám, pro zpívání čas na prachy já nemám.“ Dal se do zpěvu a nesl si písničku dál svou cestou:

„Jen sám se dívám

Jak sám si zpívám

Jak sám na sebe

Se rád usmívám

A mám-li práci

Mám z ní legraci

Já dám se do zpěvu

A mám po práci

Po práci si sám

Pak rád zajásám

V neděli, v neděli nedělám!

Proč že se směji a proč že zpívám?

Proč že se nikdy smutně nedívám?

Proč že ...“

Jak se mužík vzdaloval, i písnička mizela v dáli, les ji zabalil do tichého šumu.

Servác usnul zrovna ve chvíli, kdy třetí veterán, Bimbác, se posadil. Mžoural nejistě kolem sebe, než si vymanul, že je v lese a že je na něm řada.

Rozkoukal se a šel hledat dříví. V mokřině našel dva suché klacíky. Nese je k ohni a zarazí se. U ohně stojí podivná postavička. Vypadala jako cirkusový klaun. V plandavých kalhotách na jedné šli, v tričku s potrhaným tílkem. Pod kudrnatými vlasy, plavými jako loňská sláma, tvář se nehlasně smála od ucha k uchu. Oči měl ten panáček živé, veselé a černé jako trnky. Bimbác přiložil klacíky do ohně a pokoušel se je rozfoukat do plamene. Klaun mu naznačoval posunky, že to asi nepůjde.

„Jak se tu ocitl ten hluchoněmej paňáca?“ zabručel Bimbác.

Klaun si ukazuje na uši a kývne souhlasně hlavou.

„Aha, že slyšíš, ale nemluvíš?“ doplnil Bimbác.

Klaun se šťastně rozhiňhal. Pak ťukl Bimbácovi do ramene a posunkoval, že je málo dříví.

„V lese je mokro,“ vysvětluje Bimbác.

Mužík zdvihl ukazováček. „Dávej pozor!“ říkal ten posuněk. Pak sáhl za tričko a vyňal malou harfu. Harfínku; štěňátko od harfy, dalo by se říci. Brnkl na jednu strunku. Ozval se tón. Zprvu slabý, vzápětí narůstal a sílil, stoupal a pronikal hvozdem, až začal Bimbácovi v hlavě lomcovat. Koldokola to zašumělo. To tím, jak suché a křehké větvičky se počaly sypat z korun stromů.

„To není všechno!“ pravilo nové klaunovo gesto. Přešel palcem od dlouhých strun harfičky ke kratším strunám. Glissando ještě nedoznělo, a z lesa jalo se vycházet množství siláků. Každý nesl soušku a skládali je do kupy.

„To by mohlo stačit,“ pravil Bimbác.

Mužík přešel palcem harfičku opačným směrem, dosilasolfamiredo. Po silácích ani stopy.

Podal harfičku Bimbácovi. „Pěkná věc,“ povídá veterán, „s takovou tajnou zbraní bych si troufal vyhrát všechny bitvy,“ a podává harfičku zpět. Klaun se smál a vrtěl hlavou. Udělal salto jako v cirkuse a nepřestal metat salta i kozelce, dokud nezmizel v porostu.

Bimbác chtěl přiložit z čerstvé zásoby, ale nepřiložil. Chtěl brnknout na harfičku, ale nebrnkl. Náhlá mátoha mu zavřela oči.

A přece ještě před chvilkou by byl přísahal, že se báječně vyspal.

4 Příloha č. 4 – Inscenační metoda práce

Námluvy

Princezna si vybírá ženicha

5 Příloha č. 5 - Větný rozbor

Rozhrábl oheň a ohlížel se, kde by našel suchou větvičku, když se mu zezdalo, že slyší z dálky zpěv.

1. Určete slovní druhy

2. Najděte věty hlavní a věty vedlejší.

1. H a 2. H, kde 3. V, když 4. V, že 5. V

3. Určete větné členy

- suchou, mu, z dálky, zpěv

4. Převeďte ‚kde by našel suchou větvičku‘ na větný člen.

- ohlížel se po suché větvičce

6 Příloha č. 6 - Zápis z hodiny mluvnice

Slovní zásoba

= souhrn slov určitého jazyka (spisovných i nespisovných)

- individuální slovní zásoba = slovní zásoba jednotlivce

- rozvoj slovní zásoby: vznik nových slov (př. programátor), změna významu (př. práskat), zastarávání slov (př. koloniál), přejímání z cizích jazyků (př. aerobik)

- archaismy = slova zastaralá, v současné době se neužívají, nahrazena jinými slovy; používají se v literatuře k navození dobové atmosféry (př. drahý čas, anžto)

- historismy = označují zaniklou, neexistující skutečnost (př. palcát)

- neologismy = nová slova, nově utvořená nebo přejatá (př. posilovna)

- tvoření nových slov:

a) odvozování = tvoření příponami (př. let – letový), koncovkami (př. připravit – příprava), předponami (př. les – prales)

b) skládání = tvoření slov ze dvou (zřídka více) slovotvorných základů (př. teploměr)

c) zkracování – zkratky (několikaslovné názvy – 1. písmena – ČR, AMU) + zkratková slova (ze skupin hlásek jednotlivých slov – Čedok)

7 Příloha č. 7 - Doplnění zápisu

Jedná se pouze o doplnění zápisu z hodiny literatury.

- charakteristické jazykové prostředky: používání zdrobnělin (př. harmonička), nespisovných slov (př. prachy), hra se slovy, časté větné ekvivalenty (př. Akorát.), přímá řeč

8 Příloha č.8 – Filmoví pracovníci

Filmoví pracovníci

- **režisér** – stará se o natáčení filmu; vede a zkouší s herci; rozhoduje, jak má být který záběr natočen; má konečnou odpovědnost za způsob, jakým budou podněty obsažené ve scénáři znázorněny obrazy a zvuky; konzultuje s architektem, skladatelem hudby, scénáristou, kameramanem, po natáčení spolupracuje se střihačem
- **producent** – odpovídá za výkon filmového štábu; odpovídá za komerční úspěch filmu; plánuje a sleduje finanční rozpočet filmu; vyhledává vhodný námět
- **scénárista** – píše scénář na vybraný námět nebo svůj vlastní; může psát pro konkrétní filmovou hvězdu; může psát scénáře k novým verzím staršího filmu nebo zpracovává aktuální námět
- **dramaturg** – vyhledává vhodné náměty, zadává je scénáristům, jejichž práci pak po celou dobu sleduje
- **vedoucí výroby** – řeší finanční, technické a umělecké problémy spojené s natáčením; vybírá (spolu s producentem) scénáristu a režiséra
- **asistent výroby** – dohlíží na rozpočet a koordinaci činností všech specializovaných pracovišť; připravuje natáčecí plán
- **asistent režie** – zabývá se přípravou detailů (rekvizity, vyhledávání eteriérů, shánění komparsu)
- **architekt** – provádí návrhy staveb (pozadí, nábytek), někdy kostýmy herců; musí to být umělec, architekt a filmový technik v jedné osobě; musí brát v úvahu potřeby režiséra, kameramana, mistra zvuku; musí podrobně znáta technické možnosti trikového oddělení (které vyrábí napodobeniny neproveditelných nebo nákladných staveb)
- **kameraman** – zodpovídá za kvalitu obrazové složky záběrů; spolu s režisérem a vedoucím výroby rozhoduje o volbě filmové „suroviny“
- **skladatel hudby** – nejprve si připraví hudební motivy pro jednotlivé výjevy podle režisérovy požadavků; konečný hudební doprovod píše až po skončení natáčení a stříhu, hudbu přizpůsobuje délkám záběrů

- **zvukař** – označení všech pracovníků, kteří se podílejí na ozvučení filmu; patří sem zvukoví technici (obstarávají zvukovou aparaturu na nahrávání zvuku), mistr zvuku (řídí jejich práci, zodpovídá za kvalitu zvukových nahrávek)
- **střihač** – po skončení natáčení provádí nejprve hrubý sestřih (hrubé spojení záběrů v chronologickém pořadí); hrubý sestřih je promítán režisérovi a producentovi, některé záběry se případně přetočí nebo doplní; následuje práce na hrubém stříhu (spolu s režisérem), je vypracována konečná verze

9 Příloha č. 9 – Co je to scénář

Scénář

1. literární scénář
  - obsahuje úplný přehled děje, popis prostředí, charakterů postav a jejich jednání, konečnou podobu dialogů
  - formy: a) dělení na levou a pravou část strany
    - vlevo – co divák uvidí
    - vpravo – co divák uslyší
  - b) jako próza
  - c) jako divadelní hra
    - obrazová část uvedena v závorkách
  - každý scénář dělen na obrazy
  - obrazy obsahují pořadové číslo, údaje o místě a času scény
2. technický scénář
  - = literární scénář převedený do řeči filmu
  - rozdělen na záběry – u každého označena jeho délka a velikost, sklon a pohyby kamery

10 Příloha č. 10 - Práce na scénáři

Práce ve skupinách

Tvorba scénáře

11 Příloha č. 9 - Návčik představení

Úvodní scéna

Vracení darů

12 Příloha č. 11 – Natáčení v exteriérech

Skřítkové

Koňský povoz

Příprava kostýmů

Kamarádi v lese

13 Příloha č. 12 - Natáčení v hospodě a na trhu

Únava v krčmě

Hosté v krčmě

Natáčení na trhu

Rušný trh

Král kupuje kouzelná jablka

14 Příloha č. 13 - Natáčení na Sychrově

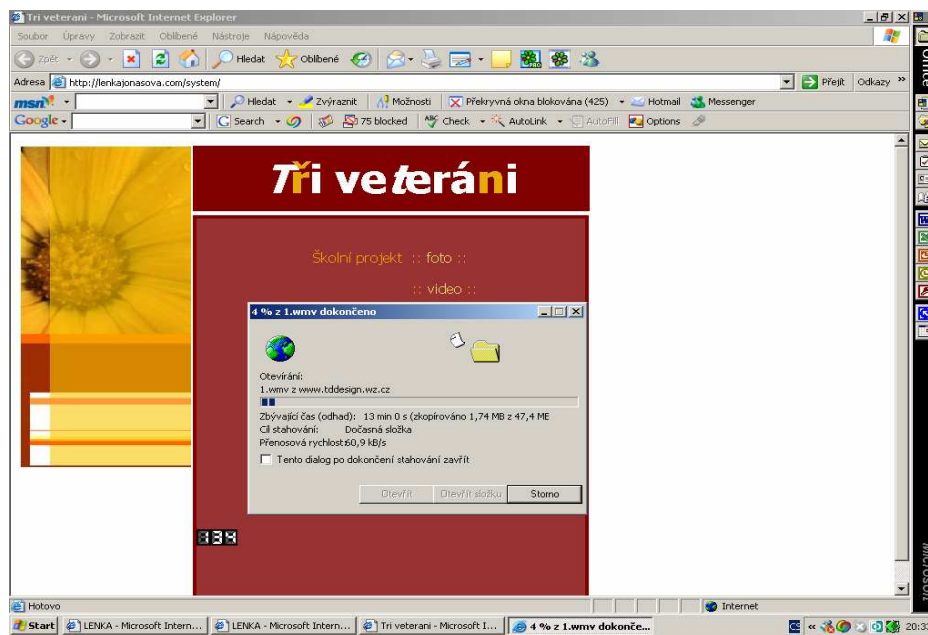

Příprava na natáčení – scény na zámku

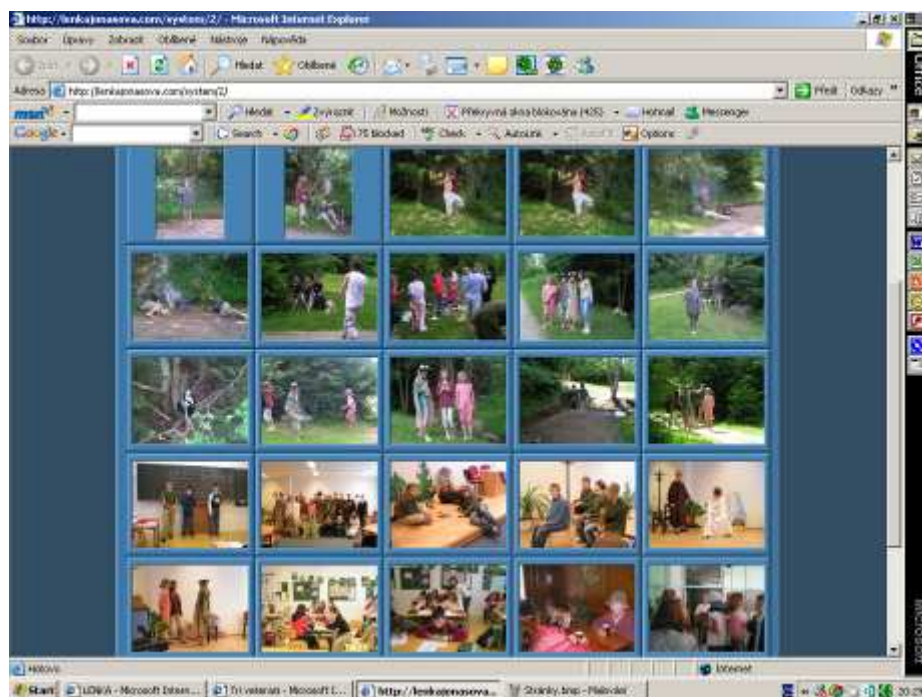

Natáčení na zámku– tři veteráni při královské audienci

15 Příloha č. 14 - Vzhled webových stránek

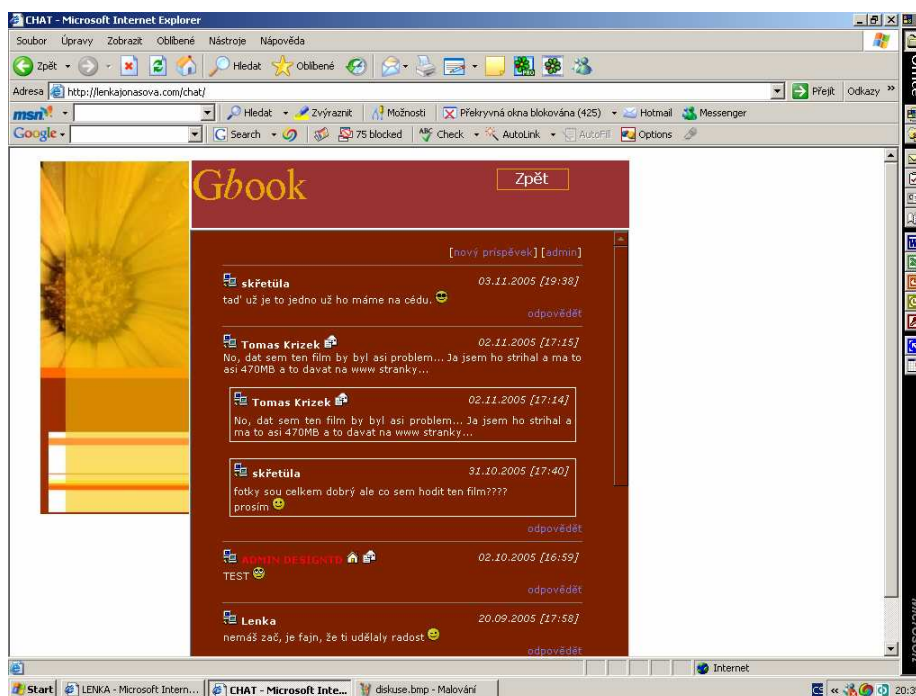

Webové stránky – video Tři veteráni

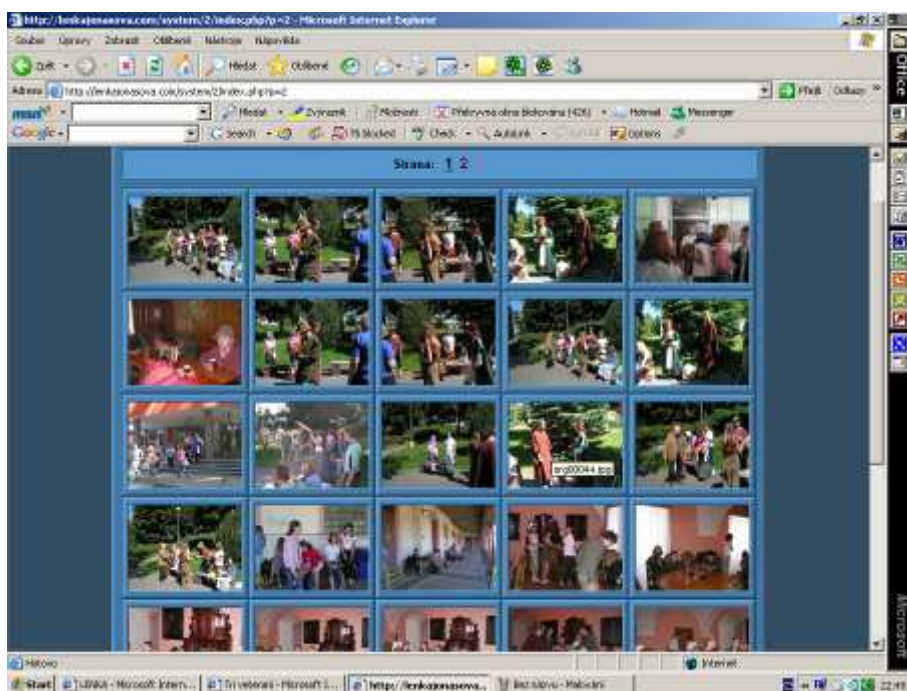

Webové stránky – fotogalerie 1

Webové stránky

Webové stránky - diskuse

Webové stránky – fotogalerie 2